Meridià

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I. - Núm. 31 | Barcelona, 12 d'agost del 1938 | Preu: 50 cèntims

BIBLIOTECA P. ARTS

EL VALOR DEL NOSTRE PAS A TRAVES DE L'EBRE

La setmana passada comentàvem la batalla que, a iniciativa de l'exèrcit republicà, es desenrotlla brillantment al llarg del sector català del riu Ebre i dèiem que tot el seu valor immens consisteix en la desfeta de l'ofensiva feixista al front de Llevant i en haver mostrat la potencialitat de l'organització militar governamental. Han transcorregut vuit dies; avui, doncs, podem comprendre millor la gran importància de l'operació ofensiva que la nit del 22 al 23 de juliol darrer inicià d'una operació enemiga. En començar la nostra recent ofensiva i adonar-se de la gesta enorme que significa travessar l'Ebre, alguns conciutadans es forjaren illusions excessives que després, en veure que sector i li ha desorganitzat del tot l'ofensiva que realitzava en direcció a Sagunt i a València; això, que s'havia produït ja una setmana enrera, té per a nosaltres una importància altíssima. Aquest era el principal objectiu de la nostra acció, i ha estat aconseguit del tot, sense reserves. Els traïdors i les tropes invasores han vist desfer-se com un castell de cartes la màquina poderosa que es movia al front valencià, i han hagut també de treure els efectius que operaven a Extremadura. La República, una vegada més, ha desfet uns plans que els feixistes consideraven, sense ésser-ho, decisius i ha obligat l'enemic a acudir on ella ha volgut. Es un triomf assenyaladíssim, que ens ha d'emplenar de satisfacció i ens ha d'animar per a prosseguir l'obra d'emulació començada.

A mesura que passen els dies, també, es veu en tota la seva esplendor la bondat de l'atac que ha permès travessar un riu com l'Ebre, gesta raríssima en els annals militars. Els tècnics més distanciats han proclamat la precisió i l'excellència que ha fonamentat una operació de tanta envergadura, i àdhuc els mateixos enemics han prodigat, a través de paraules velades, despectives i plenes d'ira, llur reconeixement de l'èxit de l'Exèrcit republicà.

L'enemic tenia, en aparença, tots els avantatges. Feia poc que havia emprès una ofensiva, a l'Est, que desmoralitzà les nostres tropes i les infligí una seriosa derrota, que permeté a l'invasor guanyar tot l'Aragó alt i central, trepitjar terra catalana i estendre's fins a la Mediterrània; de seguida canvià de front i, a costa d'enormes pèrdues, dominà Castelló de la Plana i, amb molta lentitud, guanyava terreny cap a València. Gràcies a la intensificació de l'ajut italo-alemany, posseïa una superioritat de material damunt l'Exèrcit governamental. I, en aquestes circumstàncies, la República pot refer la seva organització militar i passar de la defensiva a l'ofensiva, bo i realitzant impecablement una operació d'una importància extraordinària. A més d'haver desfet l'atac feixista per Llevant i per Extremadura, s'han trencat els barrots carcelaris que significava la riba esquerra de l'Ebre, s'han pres importants extensions de terreny, s'han causat a l'enemic baixes d'homes i de material i s'ha pogut donar una mobilitat a l'ofensiva que permet atacar conjuntament per diversos llocs i fronts, amb resultat positiu. L'exèrcit que pot fer això, és capaç, el dia de demà, de les millors gestes, té en potencialitat les més excellents virtuts per a llançar-se a empreses decisives; és qüestió de persistir en la tasca de superació començada i d'aconseguir que la reraguarda acceleri el seu obrar amb ritme ascendent per a cooperar amb eficiència al perfeccionament constant de l'exèrcit.

Amb motiu de l'ofensiva facciosa del mes de març, entre els governants d'Anglaterra es va creure que amb vuit o deu dies els invasors dominarien Barcelona i s'acabaria la guerra; per això es signà l'acord anglo-italià. La resistència vigurosa, meravellosa, de les tropes governamentals causà una sorpresa inaudita. Ara, en veure que podem passar tan aviat i amb franc èxit a l'ofensiva, el món s'ha abrandat d'entusiasme i els governants "cauts" s'han esbalaït; la veu de la República és, des d'uns quants dies ençà, escoltada amb reverència. Sorpreses del destí! La batalla de l'Ebre ens ha reportat també una victòria en el camp de la política internacional. Ningú no pot dubtar de la belligerància d'Itàlia i d'Alemanya, obertament, cínicament, confessada per llurs governs totalitaris; ningú no pot dubtar tampoc que la retirada de "voluntaris" significaria la derrota ràpida i fulminant del feixisme a Espanya. Mentre perduri la guerra hispànica, la pau perilla. La batalla de l'Ebre ha de fer decidir els mentors de la política europea, si és que volen sincerament la pau, a donar efectivitat ràpida al pla aprovat pel Comitè de Londres.

J. ROURE-TORENT

SOLDATS REPUBLICANS A LA DISCIPLINA DELS QUALS ES DEU L'EXIT POSITIU DE LA NOSTRA OFENSIVA

MIRAVET, A LA VORERA DE L'EBRE, QUE TORNA A ESSER DE LA REPUBLICA

La batalla de l'Ebre no ha acabat. Al revés, ha estès el seu camp , d'acord amb les conveniències de cada lloc, de cada hora i de cada situació, es desenvolupa segons creu el comandament, sempre amb joc impecable. L'objectiu perseguit ha estat ultrapassat, i és prematur encara dir quins altres guanys pot reservar-nos el final d'aquesta gran batalla.

Oficiosament des d'Itàlia es diu que, gràcies al concurs francès i soviètic — el feixisme no pot deixar perdre cap ocasió per a cercar motius que permetin d'atacar França i la Pàtria del Proletariat —, ben segur l'Exèrcit republicà mantindrà les posicions guanyades i que és molt possible així moteix que continuï l'ofensiva, ja que no ha arribat l'hora ni s'ha determinat el lloc per al contraatac. Al front de l'Est, els feixistes han hagut d'afanyar-se a reforçar llurs efectius amb tropes i material que necessitaven en altres fronts; això no obstant, els soldats de la República tan sols han hagut d'alentir el pas, no deturar-lo.

l'Exèrcit Popular. Els fets no han alterat gens el nostre judici anterior; al contrari, l'han confirmat.

Tan perjudicial és l'optimisme desmesurat davant una acció feliç, dèiem, com el pessimisme enfront la desventura derivada no s'ajusten a la realitat, perquè no poden ajustar-s'hi, són susceptibles de conduir a una depressió moral. La situació al front de Llevant era perillosissima, i l'atac de l'Exèrcit republicà al llarg de l'Ebre català ha paralitzat l'atac feixista en aquell

MONOLEGS INTERIORS

CLAR DE LLUNA

Clar de lluna. Clares notes líquides. Salten, s'escolen argentinament. Música clàssica. Música de reunió, de cinema. Els amants canten a duo llur passió. Un feix lunar convencional els enfoca. L'horrible marit els sorprèn. Ell i ella, únics al món, surten al clar de lluna a decidir-se. Melangia, afluixament sentimental. Els cors entren en deliqüescència. Novelles, novelles, novelles.

Tanmateix, que bell que ets i admirable, clar de lluna! ¡Quina força que té la teva fràgil melangia! Els estels s'hi fonen. La nit s'hi esblaima en un mareig d'encis. Extrema dolçor de la nit blanca. Una polsina d'argent davalla de biaix i fa una boira lluminosa als carrers. Els pianos refilen pels balcons oberts.

Oh Selene, no ens portis més que això aquesta nit! Tot és perfecte: l'argent en la suavitat de l'aire, l'escolament de notes musicals, la melangia rondant el cor. Deixa'ns ésser romàntics de bona fe, com es desprèn de la teva dolça cara. Dolça? Potser sí. Una mica còmica; però d'una comicitat que no fa riure. Curiosa. Tafanera. Alces el vel de la ciutat. Mires, mostres. Al butlletí meteorològic has ben xafardejat.

Tindrem visites desagradables, és clar. Sirenes i xiulets ja els anuncien. I les cases, orbes de sobte. Pels camins de l'aire argentat ja davalla aquella vibració tan plena d'averanys. L'argent de l'aire augmenta amb els feixos de llum blanca que hi envia el món vigilant.

Han vingut refiats de la lluna, que els mostra la ciutat, però no els mostra a la ciutat. Només llur so els delata, i els ulls i els reflectors escorcollen el cel debades. No! Són allí. Descoberts lluminosament. Els feixos amatents hi han convergit i els tenen, els segueixen, sembla que els portin en safatà de llum. Llur indubtable pressa no és aparent. Sembla que avancin amb una calma serena, vespes alaesteses, alaimmòbils, brillants.

Quina serenitat diríeu que ha d'haver-hi allà dalt! Amb els avions s'enlairen testes i cors humans. Navegant sobre la ciutat estesa al clar de lluna, neta, endolcida, caldria tenir sols pensaments elevats. Als mil metres, s'haurien d'oblidar tots els malentesos familiars; als dos mil, s'haurien d'esvair la passió política, la rancúnia nacional, els desigs d'estrall. Una divina serenitat, indulgent almenys amb els qui són a baix, hauria d'ésser atribut natural d'aviadors.

Però hi ha déus cruels. L'alta indiferència els permet de colpir amb el cor alegre. La serenitat de l'altura només despulla llur crueltat de tota excusa d'arborament. Crueltat, mesquinesa. Neguit culpable. La serenitat no és més que aparença, joc de la distància amb els ulls. Llisquen veloços, desesperats per a desprendre's dels tenaços feixos de llum, per a esquivar els esclats dels projectils venjadors. La ciutat els coneix, els té, els volta amb els seus focs. Un d'ells ja ha pagat, potser? Ressagat, es perd al clar de lluna. Però llur càrrega davalla, fregant l'aire asprament; esclata en flames al llom de la muntanya. Tota la ciutat trepida de les explosions.

Han fugit. Ara, lliures de tot perill, podran recobrar la serenitat de les altures, la divina comoditat del qui està per damunt de les misèries humanes. Fóra possible en ells? Han dut a les altes regions les més baixes passions terrenals, les han servades llargament en vol com un llast preciós. Ara es tornaria serenitat? Més aviat febrosa alegria vil. Compten llurs tocs de foc, calculen els objectius aconseguits, sospesen l'efecte moral.

Clar de lluna. Clares notes líquides. La música de la nit, interrompuda per les explosions, té ara una nota dolça i terrible. Campanes d'ambulància compten dringant dolçament els morts i els ferits; acompanyen els gemecs i els sospirs pels carrers de la ciutat. Objectius militars i efectes morals en la carn viva de les llars desfetes i els cossos turmentats! Però la blanca claror no veu res, no en vol saber res. Cruel? Fada simplement? Voldria prou refer el seu encis. Dolçor, melangia, deliqüescència dels cors. Però la dolor és més forta. La seva llum és més viva i sap encendre el cor de la ciutat. Oh Selene, romanticisme mitològic, música líquida, fils d'argent, llumener d'avions enemics! Ja pots fer llum, si vols, contra nosaltres. Això no ens privarà pas de fer el nostre fet.

C. A. JORDANA

MERIDIANS

«UNITATS DE XOC»

¿Fins a quin punt és possible arribar a conèixer Pere Calders? Aquesta pregunta, més que respondre a una actitud de reserva adoptada per aquest escriptor, deu haver estat originada per una meva falla psicològica. De fa temps tinc la sensació — gairebé la preocupació — que és materialment impossible anar massa enllà en la vida d'un miop. (Ignoro les diòptries de la miopia del meu amic Calders.) El que em preocupa en rigor no són els graus de refracció de l'ull d'un miop, sinó aquesta boira natural que s'interposa entre 'ell i vosaltres i que arriba al paroxisme quan, per exemple, es lleva les ulleres per desentelar-les i us esguarda, podríem dir, sense mirada.

Es, doncs, a través d'aquesta boira que he fet amistat amb Pere Calders. Puc dir que l'he conegut vestit de carrabiner, encara que conservant aquell aire plàcid, retret, que devia ésser el clima que circuïa la seva personalitat civil. Pere Calders és l'home que sap somriure i que sap crear una singular distància cordial (exempta, ben entès, d'orgull i vanitat) entre ell i vosaltres; una distància que s'assembla extraordinàriament a la timidesa, però que no és timidesa.

Ara puc dir que he traspassat aquesta distància i que he conegut bastant a fons Pere Calders. He llegit el seu llibre «Unitats de xoc», que illustren uns plomes audaços, lírics i angoixosos d'Enric Cluselles. Encapçala el llibre un pròleg de Carles Riba, en el qual hom diu tot el que d'intelligent i just i comprensiu podia dir-se d'aquest llibre de Pere Calders. En la premsa, ací i en diverses revistes, «Unitats de xoc» ha estat reputat el nostre millor llibre de guerra. Jo només voldria afegir que sóc entre els qui creuen que Pere Calders està dotat per a convertir-se en un dels nostres millors novellistes. El seu estil n'és una prova autèntica, i el seu llibre d'ara, el millor auguri.

ENRIC CLUSELLES, IL·LUSTRADOR D'«UNITATS DE XOC»

ARXIUS DE LITERATURA CATALANA

Encara que collabori als treballs preliminars que, a hores d'ara, s'estant realitzant a la Institució de les Lletres Catalanes per a confeccionar els primers quaderns d'aquests Arxius de Literatura, no crec que pequi d'immodèstia anunciant-ne des d'ací tota la importància.

Fins ara, i especialment tot allò que ateny la nostra literatura renaixentista a partir de B. C. Aribau, es trobava dispers en llibres introbables, revistes, diaris o manuscrits que poques mans amoroses havien tingut cura d'aplegar. Corriem el risc de despertar-nos un dia amb la nostra espiritual herència volatilitzada per inèrcia de tots i de ningú. Una mica massa enorgullits del nostre present, oblidàvem un valuós passat. Tres o quatre noms ens servien per a alimentar la nostra migrada ambició tradicional: Verdaguer, Alcover, Costa i Llobera i Maragall. Alguna antologia (quina migradesa i descurança quasi totes les nostres antologies!), havia servit naturalment altres poetes, però en una tan hòrrida barreja i sense les indispensables notes biogràfiques, bibliogràfiques, filològiques i històriques, que no aconseguia gairebé altre objectiu que el de seguir desorientant el lector. Una antologia que no inciti a lectures més extenses dels autors aplegats, és una mena de document glacial que hom arxiva sense recança. Es feia indispensable una obra densa i treballada a fons que desenterrés tot el que hi ha d'estimable en la nostra renaixença literària.

I ací em plau dir que Josep M. Capdevila (i silencio a posta les qualitats d'aquest assagista tan intelligent com incansable) ha estat l'iniciador d'aquests «Arxius» que la Institució de les Lletres Catalanes començarà a publicar molt aviat. Als qui desitgin una informació completa sobre el que seran aquests quaderns, trobaran a la «Revista de Catalunya», núm. 89, un article que els ajudarà a comprendre la importància verament cabdal d'aquesta obra.

Xavier BENGUEREL

(c) Ministerio de Cultura 2006

ASPECTES IDEOLOGICS DE PRAT DE LA RIBA

La Catalunya democràtica i esquerrista ha tingut la noblesa de continuar, àdhuc en el període de l'actual guerra, la devoció a la memòria d'Enric Prat de la Riba, home de dreta i director principal de la Lliga Regionalista, però català nacional i gran propulsor de la nova cultura catalana. I mentre la gairebé totalitat dels homes i homenets de la Lliga són avui lluny — geogràficament i espiritualment —, de la Catalunya heroica que lluita contra els invasors, aquesta Catalunya recorda i honora l'autor de "La Nacionalitat Catalana" i el fundador de múltiples institucions catalanes d'alta cultura que responien a un vast pla de restauració.

Tots els vents revolucionaris que han passat, en aquests darrers anys, pel Palau de la Generalitat de Catalunya, han respectat les dues imatges de Prat de la Riba que hi ha dins aquell palau: la pintura de la sala del Consistori vell (avui avantdespatx presidencial de la Generalitat) i el bust en bronze del Pati dels Tarongers. Ben al revés hauria succeït — n'estem segurs — si hagués triomfat a Barcelona el moviment militar. Per als franquistes que coneixen poc o molt l'obra i la significació de Prat, el nom del qui va escriure el "Compendi de la Doctrina Catalanista" i "La Nacionalitat Catalana" és un nom maleït i damnat. El bust del Pati dels Tarongers i els tres retrats de la sala del Consistori vell (Clàris, Macià, Prat) haurien estat foragitats iradament pels falangistes furiosos.

Prat de la Riba, que té el cabdal mèrit d'haver restituït a Catalunya l'alta categoria espiritual de nació, és avui comprès en aquest aspecte per les nostres multituds i les nostres seleccions. Per això els esquerristes, revolucionaris, socialistes i anarquistes que han passat pel Palau de la Generalitat han vist sense hostilitat i sense estranyesa que hi perduren els records d'aquell dretista que, per amor a la llibertat catalana, va ésser demòcrata i tolerant.

* * *

Heus ací un dels més interessants aspectes de l'evolució ideològica de Prat de la Riba: el d'haver entrat a la política amb un bagatge d'idees accentuadament reaccionàries i clericals i haver evolucionat cap a les concepcions liberals i democràtiques en virtut dels seus sentiments catalanistes.

Qui llegeixi el primer text de les idees generals de Prat de la Riba, que és el seu discurs a la famosa Assemblea de Manresa, s'adonarà que aquell minyó — tímid en el seu viure personal i atrevit en el seu pensament polític — havia estat influït per homes i llibres d'extrema dreta. En l'alludit discurs—que havia estat escrit— hi ha veritables esclats de fanatisme. Prat, als 22 anys, proposava que hom esborrés del món fins el rastre del Renaixement i de la Revolució francesa. Semblava el discurs d'un seminarista molt estudiós i molt culte, però enemic feréstec dels principis del pensament modern..

Si Prat de la Riba hagués nascut algunes dècades abans, i per tant, no hagués trobat plantejat el problema del catalanisme, hauria estat segurament un carlí entossudit a donar la base d'un sistema d'idees a la facció. Però havent tingut la visió — gairebé diríem la revelació — de la Catalunya autèntica, va dedicar el seu talent i la seva aptitud dialèctica al problema essencial de la pàtria catalana. I l'estudi d'aquest problema va donar al seu pensament una amplitud i una volada que van orientar-lo cap a la concepció de les llibertats humanes, una de les quals — i de les més transcendents — és la llibertat de la nació.

Va ésser indubtablement la seva concepció del problema català allò que va

ENRIC PRAT DE LA RIBA

allunyar Prat del tradicionalisme; no sols del tradicionalisme espanyol de Carles de Borbó, ans encara del peculiar tradicionalisme català. Així veiem que l'afirmació tancada de Torres i Bages, segons la qual Catalunya serà cristiana o no serà, és contradita, implícitament però radicalment, per Prat de la Riba quan afirma que Catalunya podria ésser també lliurepensadora sense deixar d'ésser catalana. Entre "La Tradició Catalana" del gran bisbe i "La Nacionalitat Catalana" del gran definidor hi ha, com a principal diferència, l'amplitud liberal i democràtica que, de cara a la tesi catalanista, havia adoptat el darrer.

Prat va adonar-se que, sense ésser liberal i demòcrata no es pot ésser verament català nacional. I va arreconar els impulsos de la seva primera formació ideològica que destorbaven la seva concepció del nacionalisme. Escrivim amb tota intenció que va arreconar-los, i no pas que va destruir-los, perquè aquells impulsos van seguir dins la seva ànima com un pòsit que de tant en tant pujava amunt i enterbolia les seves idees i els seus sentiments. Prat havia arreconat el carlí que duia dins; però no li havia torçat el coll.

* * *

Enric Prat de la Riba que, personalment, tenia la psicologia del tímid, com Angel Guimerà, en les idees i en llur expressió era d'una audàcia impressionant. Ha estat ell el teoricista més radical del catalanisme. Es veritat que no era separatista. Però era molt més que això: era un independentista espiritual. Separatista, en efecte, pot ésser-ho, en un moment donat, fins un descolorit regionalista o un unitari rampellut. El sentit de la independència espiritual d'un poble — compatible amb la convivència política amb altres pobles —, és el senyal màxim de la plenitud.

Aquests dies hem rellegit textos de Prat, i hem trobat encara en molts dels paràgrafs tota la força que els fa d'una actualitat perenne. Estem segurs que molta gent no gosaria avui escriure les coses que escrivia Prat quaranta anys enrera.

El cas de Prat de la Riba és una prova de gran valor per a mostrar el pregon sentit liberal, democràtic i humà del principi de les nacionalitats. Un català, baldament sigui de formació dretista, que es senti plenament català, es troba ja pel camí que mena a l'eterna idea de la llibertat.

A. ROVIRA I VIRGILI

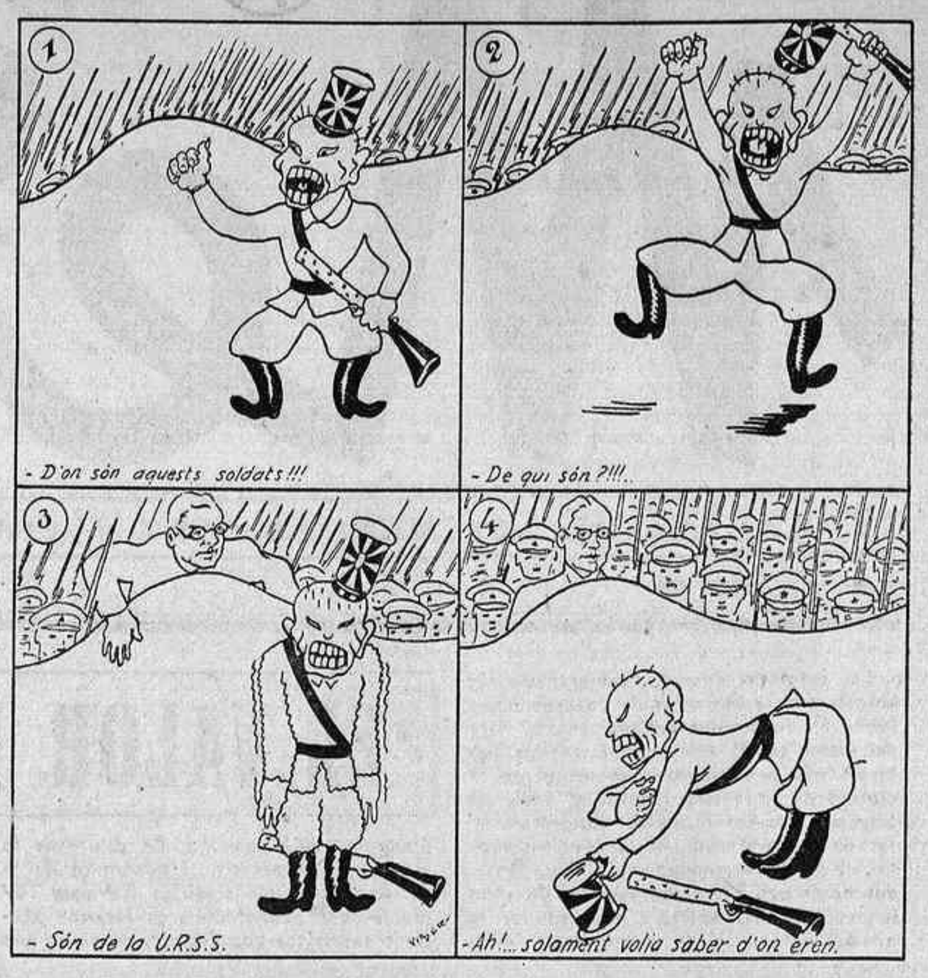

RETRATS A LA PLOMA

« B A T O »

Es el Milicià de la Cultura de la Brigada. Al principi que el coneixia, em creia que "Bato" era el seu cognom. Però resulta que li ve de petit. Es veu que ja era tot boniquet, és a dir "guapo". I els seus pares li deien: "Què és el nen?" I ell contestava: "Bato".

I ara, és gran, ha complert fa poc els vint anys, i continua essent "Bato". Quan passa pel carrer, no hi ha noia — xicona, que diu ell — que no se'l miri. I ell ja la veu venir de lluny, i si passa per l'altra vorera, travessa el carrer i acostant-s'hi, li diu, a cau d'orella gairebé: "Preciosa!"

Porta els cabells llargs, com els poetes. "Es que jo sóc poeta com el qui més — diu —. Poeta de la vida s'entén. Els altres escriuen versos, jo els visc." En efecte, és la mateixa expressió de la vida. Voluble i canviant, l'única constant en ell, és la de la simpatia i de l'optimisme.

El seu mèrit, però, rau en no sentir-se pagat dels seus èxits en el món femení. Els atribueix a haver estudiat la seva psicologia. Diu que s'hi ha esforçat tant, que ara difícilment dóna un pas en fals.

Cada dia, a la nit, va, amb el Comissari que està amb nosaltres, a câ la senyora Pura, coneguda d'aquest. Allà només els coneixen pel Mestre i el Comissari, i són els amos. La tertúlia consta, gairebé exclusivament, de dones, millor dit, de noies, per cert, molt boniques i joves: la Juanita, la Conxita, l'Angelita, la Rosario i la Maria del Carmen. La senyora Pura, a despit dels seus quaranta anys, sembla jove com elles. D'aquí que no pugui evitar, més d'un cop, certes mirades reveladores. Com a element masculí, ultra el Mestre i el Comissari, hi sol haver un tinent de Milícies, mutilat de guerra.

Aquesta tertúlia, aparentment banal, amaga els seus drames d'amor. "Bato" gaudeix observant-los i jugant amb ells. L'altre dia, durant la vetllada, va ballar el "Danubi blau", al so de la ràdio, amb l'"Angelita". Quan anaren a dormir, cap allà a les dues de la matinada, el Comissari li cridà l'atenció: "Bato", que es mi plan!" (El Comissari és andalús). Però ell juga i balla amb totes. Sobretot amb "Juanita", que és promesa amb un tinent que està al front. Es una noia que el cerca i juga amb ell com amb una criatura. "I jo no puc fer-hi més — diu ell —. Ja veig que ho fa sense intenció. però quan em vol agafar els cabells o em pren de les mans, m'encenc."

Mentre ells ballen, el Comissari està en un recó, tot trist, al costat d'"Angelita". Fa dies que sembla un home acabat. Resulta que ella és casada i el seu home caigué presoner. (En canvi el Comissari és evadit del camp facciós.) S'explica així que sovint esbravi la seva ràbia maleint Queipo de Llano i desfogui el seu cor amb el "Cante". Quan menys t'ho esperes, t'arrenca i t'arrossega llargament, amb la tonada de tothom coneguda, un:

"Mi camino,
mi camino
es pasajero,
y no paso
por su casa
por no echarle
leña al fuego."

A un altre costat, prenent la fresca al peu del balcó, la senyora Pura fa com si parlés amb el tinent, però de tant en tant llança furibundes mirades vers el Comissari. (De passada, val a dir que aquest ja s'acosta a la quarantena.)

A "Bato" ja li agrada aquest joc, aquestes facècies de l'amor, durant uns quants dies. Fins que no es pot aguantar més — segons diu ell — i se'n va a veure una certa coneguda. La qual, si ha tardat massa temps, li ho retreu bo i acaronant-lo. I s'hi queda tota la nit.

"Potser serà la darrera nit — em deia un dia que teníem ordre de marxa — aquesta que acabo de passar amb ella, però, quina nit! ¿Saps el que és, després de la incansable escomesa amorosa, adormir-te i l'endemà deixondir-te, entrellaçat, amb ella, amb el cap sobre el seu si? I en aixecar-te lassat, deixar-li una besada a la boca i sortir silenciosament!" "Quina nit, quina nit!" repetia amb els ulls extraviats, mentre els llargs cabells li queien sobre el front apollini.

Al cap d'uns quants dies, però, al vespre, sortia disparat de la caserna, disposat a dir a la primera noia bonica que trobés: "—Deixa'm passar aquesta nit amb tu, i demà, mata'm, si vols, a punyalades."

Josep SOL

LA PARITAT NO EXISTEIX

En bé de la conciliació i de la pau, i pensant potser de bona fe en la concòrdia de demà, hem sentit en la reraguarda afirmacions que tendeixen a considerar en un pla d'igualtat les idees i els mètodes de la nostra gent i els d'aquells ciutadans que lluiten contra nosaltres.

Ningú que no tingui simpatia, per feble i fins inconscient que sigui, amb la facció que avui ensangona les terres d'Espanya, no podrà pensar que els mòbils del nostre exèrcit i de la nostra població civil hagin estat mai la destrucció i l'extermini de l'Espanya dominada pel feixisme. El poble resisteix per pròpia i legítima defensa. Es una crida a la veritat i al bon sentir la moció que constantment han fet el Govern de la República i els Governs de Catalunya i Euzkadi. A l'exèrcit i a la població que es troba més enllà de les nostres línies de combat els diem paraules, no d'enemistat i de repulsió, sinó de persuasió i de fraternitat. Volem obrir els ulls als apassionats i als incrèduls. . .

. . Molts han posat la qüestió de la preguerra en termes d'un doble extremisme, com si fos el preludi d'una lluita entre homes partidaris d'una tradició anquilosada, i uns altres homes propulsors de reformes prematures. Creiem que és aquest un criteri equivoçat, per bé que no dubtem que alguns que el sostenen ho fan inspirats per la idea d'atraure al nostre camp prosèlits, o, si més no, simpaties que podrien fomentar l'adhesió a la nostra causa.

. . Hi ha una fita que hom no pot traspassar en la política d'atracció envers els nostres enemics. Anar més enllà significaria una doble falla: la desconfiança en la justícia dels nostres postulats i la covardia davant dels èxits episòdics de l'actual contesa bèl·lica.

Hom es decideix en cada cas especial de la vida per raons d'índole sentimental o lògica. En les situacions greus, que determinen en l'individu un principi de valoració ètica, l'acoblament de les dues motivacions dóna una força major a la decisió adoptada. Aquesta força assoleix la màxima intensitat quan es tracta d'una qüestió vital per a l'esdeveniment d'un poble. I avui no és sols un poble, sinó tota la humanitat que defensem en aquesta lluita.

Estem, doncs, davant d'una crisi que ha separat els homes en dues bandes irreductibles. Les ideologies, en aquest moment contraposades, no tenen cap punt de contacte. Més que ideologies són actituds incompatibles; qui afavoreix l'una és enemic de l'altra, qui afirma la llibertat ha de combatre forçosament la tirania.

Paritat? Conciliació? A base de què? Hi ha una posició, intellectual i moral, que recull les conquestes de la cultura i que deixa a un costat tot el pes mort de la tradició; que malda per incorporar a la Història el nou sentit de la vida, i que representa un apropament als ideals suprems de la Humanitat. Enfront hi ha una posició antagònica, la qual nega rotundament tot allò que nosaltres afirmem.

Apaivagar els ànims, extirpar les arrels de l'odi, ofegar els instints de venjança i inaugurar el dia de demà nous costums de polèmica i de discrepància, no és sols deure d'humanitat, sinó també tasca primordial de la República restaurada. Els Governs han promès fer-ho i recents disposicions estan palesant que la seva promesa serà efectiva. Guardem-nos, però, d'interpretar torçadament la intenció dels governants, que és, al mateix temps, reflex de la seva postura espiritual. Falses són totes les interpretacions parcials i tendencioses, però en aquest moment són, a més, injustes i enverinades.

No és un afany de persecució el que guia els liberals i demòcrates de tota la vida. Es, al contrari, un desig de convivència dintre d'una legalitat, lliurement establerta per la voluntat popular. No és bona solució la que parteix la culpa entre dos que pledegen o disputen, com no és bon argument el que parteix la veritat en dos trossos, de significació equivalent: la veritat que afirma i la veritat que nega. I fóra lamentable que prosperés entre nosaltres la planta de la sofística, baldament fos per assolir una finalitat tan noble com reunir tots els homes sota el mateix signe de la concòrdia i de la pau.

J. SERRA HUNTER

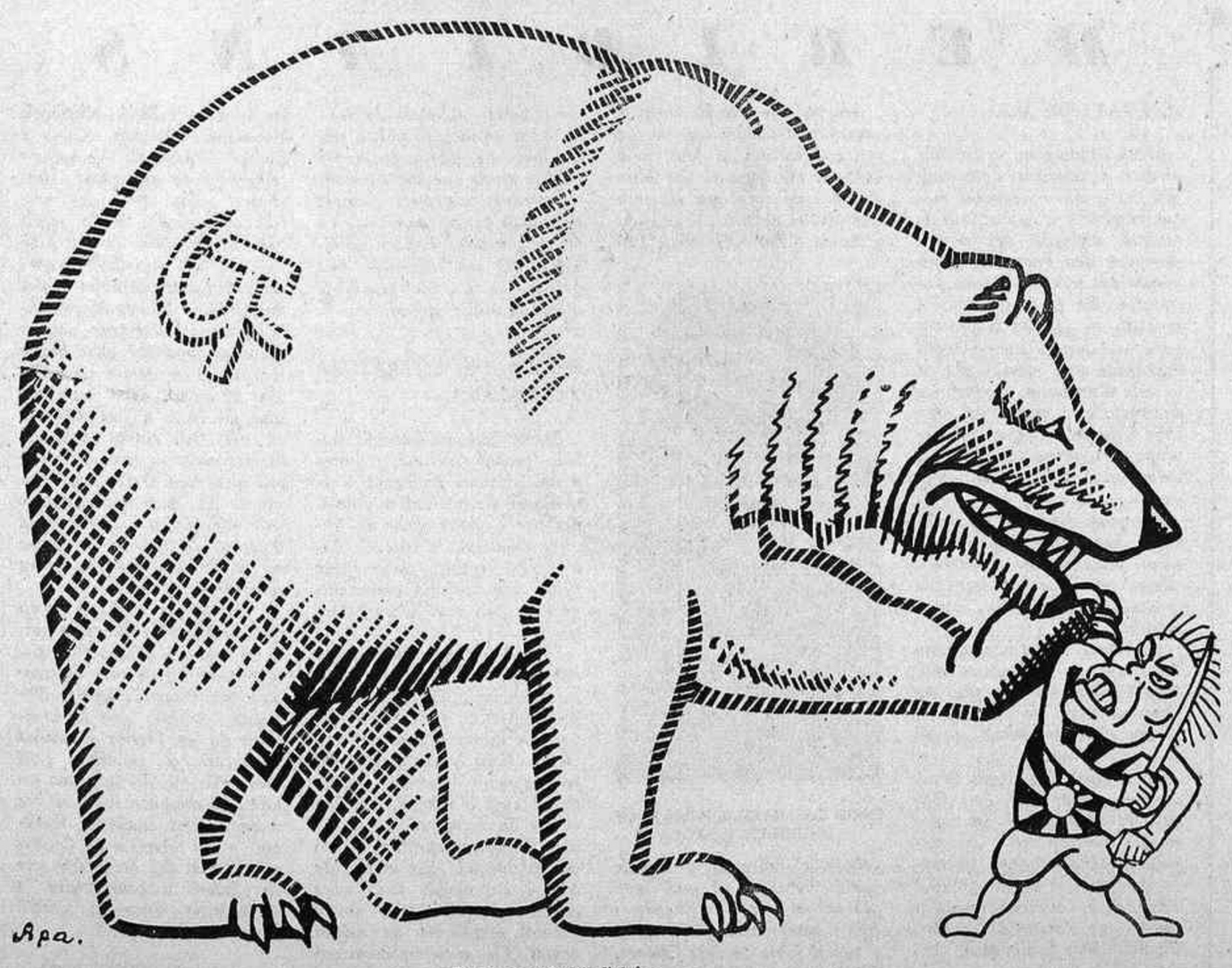

—Veiem si et trenco l'eix!...

(c) Ministerio de Cultura 2006

RECORDANT LA FESTA MAJOR DE GRACIA

«La Campana de Gràcia» i els voluntaris de l'escriptor Albert Llanas, la Terra de Xauxa, i Nonell, Picasso, Xavier Nogués i Gargallo a la porta d'un cinema gracienc

Tot passejant l'altra tarda, les camas em dugueren a la Plaça de Rius i Taulet. Això és, a Gràcia. Acudiren immediatament records de passades Festes Majors. Recordava que en aquella Plaça havia vist, anys enrera, un luxós envelat que rodejava la base de la famosa Torre del Rellotge. O sigui el campanar amb "La Campana de Gràcia". La sola contemplació desvetllà un pou de recordances.

Jo ho anat amb assiduïtat a aquesta Plaça històrica, prenyada d'història republicana. Estic assabentat, que quan el general Gaminde va entrar a la vila de Gràcia — 9 d'abril del 1870 —, els adherits al moviment republicà adoptaren el campanar com ensenya, tot i ostentant alguns establiments el rètol de "La Campana de Gràcia". El primer gracienc que va adoptar aquest títol fou el cuiner Ramon Larric, amo d'una fonda existent al carrer de Jonqueres de Gràcia. Innocenci López Bernagossi, editor i llibreter (pare d'Antoni López i avi d'En López Llausàs, ambdós també editors), igualment se serví en aquell any 1870, del nom de "La Campana de Gràcia" com a títol del setmanari republicà que fundà, edità i publicà fins l'any 1934.

Una cosa no s'ha pogut posar en clar. I és si ha estat Albert Llanas, a qui se li va ocórrer el títol i l'oferí a l'editor barceloní. Us diré tot el que sé i per endavant la informació quedarà garantida, puix que prové de l'íntim d'En Llanas i que fou excellent amic meu, el periodista Josep Maria Pascual (1843-1928).

Aquest vell amic, em va contar que en l'any 1870, l'escriptor — bohemi inoblidable — Albert de Sicília Llanas i Castells — "ciutadà i home de bé" com humorísticament anunciaven les seves targes — era persona rica i exaltadament republicana. Llanas, mantenia de la seva butxaca — quan la darrera carlinada — una partida de voluntaris, els quals, sabre i revòlver a la cintura, el mateix Llanas capitanejava.

Un dia, el capità-escriptor invità a dinar tots els seus homes. Sense que guardessin formació, els encabí en una fonda que encara existeix, i que es troba a la cantonada de la Plaça dels Josepets amb el carrer de Septimània, que en aquells temps es retolava de l'Alegria. L'entrada dels voluntaris d'En Llanas — uns quaranta homes — deixà astorat l'amo de la fonda. El qual tot seguit preguntà qui eren. Albert Llanas, respongué: —"Som els valents de La Campana de Gràcia." I qui sap si d'aquesta presentació arrenca el títol del setmanari.

Seguint el testimoni del vell periodista Pascual, també us diré que en aquella republicana partida de voluntaris que sostenia i comandava Llanas, figurava un trompeta d'ordres, un tal Freginals (a) "Barnilla", que era maquinista del Gran Teatre del Liceu. Una tarda que els voluntaris de l'escriptor passaven pel Torrent de l'Olla (avui Menéndez i Pelayo), xirinolescament cantant, escoltaren un estrident xiulet que sortia de darrera d'unes persianes. Albert Llanas ràpidament transmeté ordres: les de "¡alto!" i "¡preparen!". Acte seguit, Freginals (a) "Barnilla", trompeta en mà, sollicitament s'apropa al seu capità, tot dient-li: —"Senyor Llanas, ¿vol que toqui a "degüello"?"

* * *

Fa cosa de tres anys, un cap al tard de la Festa Major, anava tafanejant — sóc badoc per dret propi —, pels carrers, quan a la mateixa entrada de l'engalanat carrer d'Astúries, vaig trobar un investigador impenitent. Que no era altre que el gran simpàtic Josep Maria de Sucre, un dels homes que més coses, i ben comprovades, per cert, saben de la història pintoresca i anecdòtica barcelonina. Immediatament ens llançàrem amb gran entusiasme a elogiar l'ex-vila de Gràcia, així com les gracienques.

Josep Maria de Sucre presenta més que mèrits provats per a figurar brillantment com a ordenador de l'anecdotari gracienc. Sucre em va recordar que en una passada Festa Major de l'ex-vila, va haver-hi un carrer que el veïnat convertí en insospitat i autèntic paradís. La Terra de Xauxa! Tal com ho llegiu!

Els veïns dotats pròdigament de desbordant imaginació, engalanaren arcs i mòstils així com tota mena de fustes amb pernils, llonganisses, butifarres i que sé jo quants embotits més. Durant tot un dia, brollaren dues fonts: una de vi i una altra de xampany. A la mitja part del ball, que es va celebrar a la nit, aquest admirable veïnat — ¡filòsofs i poetes que saberen, com el vell Horaci, unificar l'útil amb la dolcesa! — es varen menjar tota la paradisíaca Terra de Xauxa, aprofitant inclusiu els ossos dels pernils per al brou del dia següent.

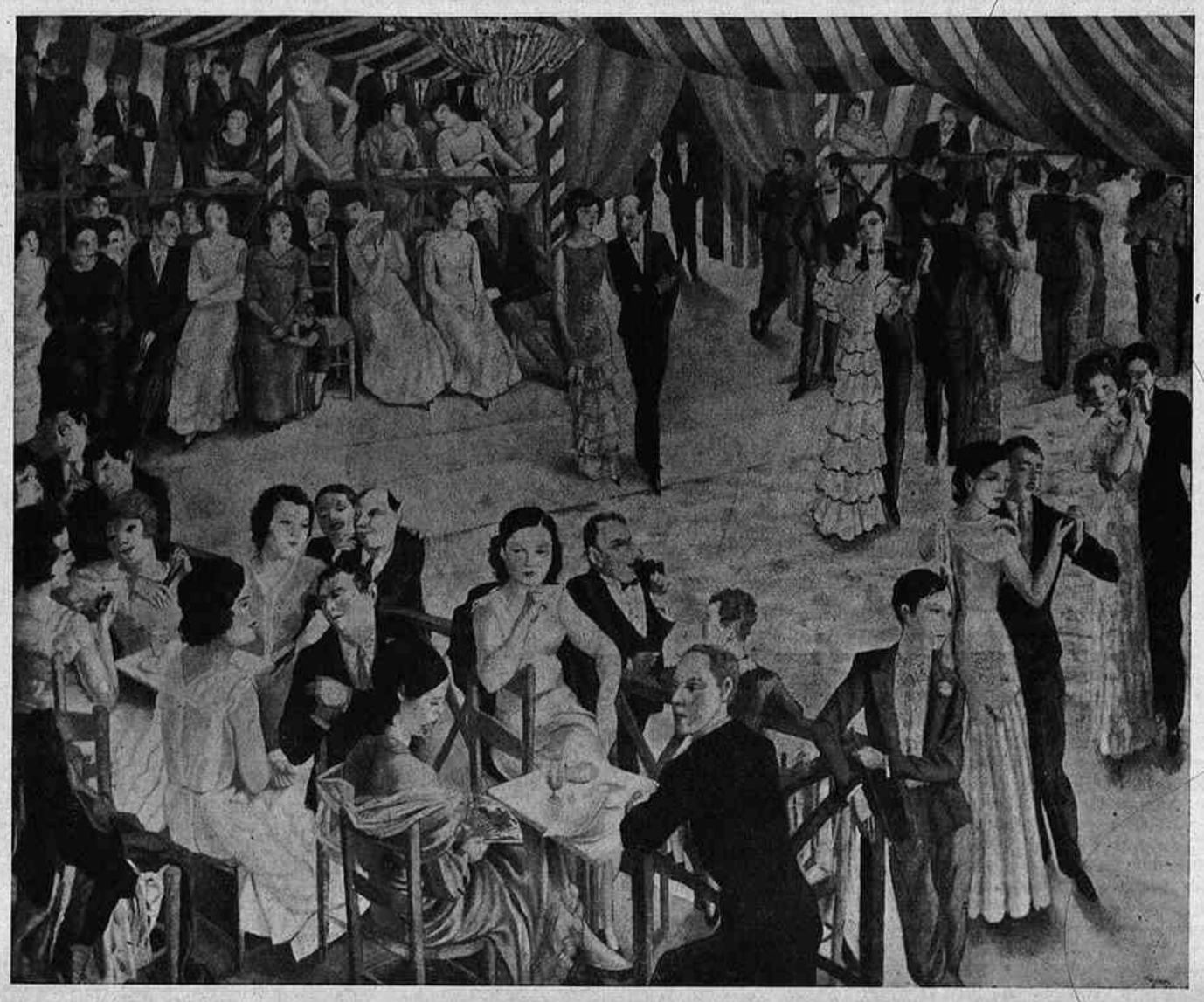

XAVIER NOGUES: ENVELAT GRACIENC

* * *

Amb l'amic Sucre vàrem donar tombs i més tombs pels carrers engalanats. Recordo que ens ambadalirem, en el vell carrer de la Granada, davant d'aquella casa-torre, la primera que va construir l'excels arquitecte Antoni Gaudí, casa coberta de dalt a baix amb rajola valenciana. Per cert que aquella finca, per allà l'any 1898, era anomenada "la torre del misteri", perquè en el brollador del jardí va aparèixer el cadàver d'una nena. Del misteri, res no es va aclarir.

* * *

Una catàstrofe horrible (1898) ocorregué mentre la construcció de la claveguera del carrer Major. Quatre obrers restaren sepultats de resultes de l'ensulsiada. El dia de l'enterrament, la majoria dels balcons aparegueren endolats. El veïnat va obrir públicament una subscripció i gràcies a l'espontània caritat dels gracienes varen poder menjar, així com restar a cobert de misèria vídues i fills d'aquells infeliços. Tot cal recordar-ho.

* * *

Amb Josep Maria de Sucre, en aquell cap al tard, anàvem recordant que a Gràcia va nèixer Hipòlit Lázaro, així com aquesta meravella d'arpista que es diu Rosa Balcells. També vàrem fer memòria d'aquell famós cuiner Barrillón, que a base de verdures, suros, cebes, olives i escuradents, en l'aparador de la seva fonda del carrer Major, presentava caricatures d'artistes i polítics. Finalment, amb En Sucre anàrem a raure a la Plaça de les Torres, que és una meravella romàntica que prou haurien d'aprofitar els nostres paisatgistes.

Però la sorpresa nostra va ésser quan en les quatre cartelleres de la façana del Teatre del Bosc, descobrírem quatre cares conegudes i esculpides per aquell enyorat escultor que fa pocs anys ens va deixar: Pau Gargallo. Però, ¿sabeu de qui són aquells quatre rostres somrients que descobrírem en la façana del Bosc?... ¡¡Prepareu-vos i emmudireu d'alegria!!... Les cares esculpides són les dels magnífics pintors Isidre Nonell, Pau Picasso, Xavier Nogués, així com la de l'escultor Pau Gargallo. Indubtablement tres pintors i un escultor famosos i incorporats en efígie al famosíssim historial de l'admirable ex-vila de Gràcia.

Rafael MORAGAS

ARA FA CINQUANTA ANYS

A Barcelona passava alguna cosa de greu i d'insòlit. Era dia feiner i semblava dia de festa, una festa trista. Totes les botigues estaven closes; les fàbriques, el tallers, els obradors, les obres en construcció havien parat de treballar. A totes les cantonades es veien pasquins amb lacòniques frases de desesper, imploracions i clams de misericòrdia. El trànsit rodat havia cessat també, aquell trànsit tan estrepitós del segle XIX. Arreu hi havia una gran expectació. La gent s'interrogava, ansiosa, sense conèixer's, canviant esguards sobre jo no sabia pas quin malastre. Jo comptava aleshores vuit anys: no sabia res de res, i encara que procurés inquirir les raons d'aquella angoixosa estupefacció de la ciutat, i encara que les persones grans responguessin a les meves preguntes, no entenia gens el que passava. Hi havia en l'ambient barceloní alguna cosa d'aquella asfixia psíquica que descriu Joaquim Ruyra en la seva emocionant novella titulada La fi del món a Girona; *allò semblava la fi del món a Barcelona.*

De sobte, igual que a Girona el dia de la fi del món, un brogit sord de multituds callades anà acostant-se; després les Rambles barcelonines s'ompliren d'una espessa gentada negrosa, muda, espontàniament disciplinada que avançava, més aviat de presseta, cap a mar. Davant de la gentada anava el bisbe, el bisbe Català, aquell bisbe catalanista que tantes i tan bones empreses patrocinà, inicià i realitzà. El bisbe! Aleshores un bisbe de Barcelona, encara que no fos el bisbe Català, semblava una aparició sobrenatural, particularment entre les classes mitges, que eren el rovell de l'ou de la societat d'aquell temps. L'obrer no comptava: com que no estava organitzat i per tant no tenia cap força, era un zero a l'esquerra..., què et diré jo..., era un mort de fam. A les acaballes del segle XIX la qualificació de «mort de fam» era l'estigma més denigrant, el darrer mot de la qualificació despectiva.

El bisbe!... El bisbe anant a peu pel carrer i davant d'una gentada tan heterogènia... Quin cas! Perquè si bé el bisbe estava enquadrat de personatges importants que el públic espectador anava identificant amb respecte i emoció, la gentada que els seguia era un agregat de menestrals i fins d'obrers, un futral de morts de fam. Que tot un Senyor BISBE es vegi barrejat amb aquesta gentussa!...

I la multitud anava escolant-se silenciosa, deixant sentir amb prou feines el trepig; plenes de gom a gom d'aquella gentada les Rambles corrien amb ella cap a mar. Els balcons, atapeïts de gent encuriosida, també tendien a mar amb la multitud inacabable que semblava abocar-se a l'aigua salada. Les Rambles baixaven plenes; la riuada s'agombolava al Portal de la Pau, s'arremolinava lleument com l'aiguat en els revolts de la torrentada, tombava cap a mà esquerra, omplia el Passeig de Colom i s'aturava a la Capitania general. El bisbe i la seva multitud anaven a implorar perdó per al general Villacampa, cap d'un «pronunciamiento», i per als seus còmplices el general Meruelo, el capità Casero i el brigadier Villacampa, tots ells condemnats a mort. La sentència havia de complir-se aviat i no hi havia pas esperances de remissió, perquè la majoria dels ministres era contrària a l'indult. Així i tot, el bisbe Català reeixí amb aquella manifestació, la més important que en la Península s'havia organitzat amb el propòsit d'impetrar la gràcia per a aquells condemnats a la darrera pena.

MANUEL VILLACAMPA

El rei Alfons XII havia mort, la reina Maria Cristina havia estat encarregada de la regència de la nació, i just aleshores neixia l'infant Alfons, el que estava destinat a continuar la dinastia amb el nom d'Alfons XIII. La política madrilenya era un garbuix de males passions i d'intrigues; la reina era una estrangera, inexperta el mateix per a governar un poble tan malalt com l'espanyol que per a governar-ne qualsevol altre: era massa jove i d'altra banda tenia poques simpaties en el país. ¿Què es podia esperar d'aquell infant, el futur rei de totes les Espanyes, si el seu pare s'havia manifestat tan poca cosa i més aviat havia actuat calamitosament? Es produí, doncs, una agitació política de caire republicà, un moviment d'impaciència que semblava desconfiar dels anys de minoritat del rei i més encara dels anys posteriors; els republicans temien, i ja hem vist amb quanta de raó, de perdre divuit anys en espera de l'adveniment d'un rei genial i sant, de perdre'ls en perjudici de la nació i en benefici d'una monarquia demostrada cada dia més nefasta. Feu la llista dels desastres, de les minves i de les vergonyes que aquesta desventurada nació sofrí durant el regnat de Maria Cristina i del seu fill, i digueu si aquells republicans no eren uns bons intuïtius.

Nosaltres no podem pas advocar per uns militars que es sublèven políticament contra el govern legal, ni que ho facin a favor dels nostres ideals; ni que ens veiéssim obligats a acceptar llur concurs. Es principi d'autoritat que els militars no han de barrejar-se en política i menys encara que no han de fer armes contra un govern com aquell que, si no era ben legal, el país acceptava com un mal menor després de mals enormes. Aquells militars tingueren el desencert, com els militars del 19 de juliol, de no comptar amb l'entusiasme del poble i de riscar massa notòriament una derrota. Però, un cop exposades aquestes salvetats, hem de convenir que Villacampa i els seus companys d'aventura eren dels nostres, i eren probablement més abnegadament republicans que nosaltres, ho eren segurament més a precari, més esbojarradament: i l'esbojarrament en aquestes qüestions és una virtut excelsa. Villacampa fou un precursor de l'epopeia actual, fou un militar més patriota que tots els altres que en la legalitat rondaven els Ministeris a la percaça d'ascensos i favors, un militar molt més digne que les contemporànies i successives promocions, actives només en la feina de debilitar les acadèmies militars, relaxar la disciplina i preparar les vergonyes i els desastres que han portat Espanya a l'actual guerra civil, que l'han imposada i que l'han servida després a la taula dels estrangers voraços. Manuel Villacampa i els conjurats que el seguiren mereixen bé un record: no mereixen pas l'oblit en què els tenim. Si llur gest sempre hauria hagut d'ésser rememorat amb agraiment per tots els republicans espanyols, actualment, en el fort de la tempesta congriada pel feixisme i prevista per aquells esbojarrats patriotes, hauria d'ésser cada any un motiu de meditació i d'homenatge.

Joan SACS

LA RELIGIO I LA MECANICA

La religió, diuen els religiosos, és tota miracle i miracles. Tot hi és sobrenatural i meravellós, tot sorprenent i imprevist. La religió és, segons ells, quelcom que ens conté i domina, que, però, s'escapa a tots els nostres coneixements i esforços per saber.

Però vet-aquí que vénen els mecànics, els que creuen que tot obeeix a un principi matemàtic i responen als religiosos que ells no veuen enlloc ni més miracles, ni més sobrenatural, ni més sorprenent, ni més imprevist que el que ens conserva la superstició i la ignorància que viu a desgrat de la ciència. Tot ço que coneixem, diuen, obeeix a lleis previstes i regulars, i ço que no coneixem, encara que ens contingui i domini, si s'escapa dels nostres coneixements, és perquè nosaltres no ho hem estudiat, perquè no podem o perquè no volem, deduint com a conseqüència que l'imprevist és el resultat de la ignorància.

Aquestes dues posicions omplen el món modern, com dos partits que divideixen als homes en el punt més alt de l'esperit. Són pocs els que com nosaltres, imparcials i atents, escoltem a les dues parts que ja no litiguen, perquè es donen tots per convençuts i els uns no volem escoltar els altres. Així com la realitat observable es divideix en esperit i matèria, els homes es divideixen en religiosos i mecànics. En els uns tot és espontaneïtat, tot és flor i tot és sempre nou. En els altres, tot està determinat, tot és arrel i tot és més vell que l'anar a peu. I el més curiós del cas, que és un cas com un cabàs, és que ni els uns ni els altres es preocupen d'enterar-se dels fonaments del que defensen. Els uns i els altres han acordat que ja ho saben tot i que ningú no els hi ha d'ensenyar res.

En canvi, la contemplació del món imparcial i serena, per damunt dels nostres ideals i de les nostres pasions, per damunt dels nostres interessos i dels nostres sentiments, que manta vegada ens ceguen més que els nostres interessos, per materials que siguin, ens ensenya quelcom que els dos partits que es parteixen el món no volen ni mirar.

Es cert que vivim en un univers on no sols hi cap la religió per infinita i eterna que sigui o vulgui ésser, sinó que ningú, per mecanicista que sigui, no podrà negar que nosaltres som éssers que estem en contacte directe amb aquest infinit i amb aquesta eternitat, perquè encara que fóssim efímers com alguns diuen, no deixaríem d'estar en contacte amb quelcom que no ho és.

Es cert també que els mecanicistes, que diuen que l'univers i la vida no és més que una màquina que pot ésser imitada per les màquines de les nostres fàbriques, tenen tota la raó, perquè per més que les religions ho neguin, tota descoberta científica ens porta al convenciment que no existeix res que no depengui de lleis exactes i controlables, quant hom les coneix.

Però queda encara entre els uns i els altres un marge de convivència que val la pena d'ésser aprofitat i és el de l'harmonia entre aquestes dues concepcions de l'existència, que es presenten com a irreconciliables, perquè les religions neguen la mecànica i la mecànica les religions, sense preocupar-se de si, efectivament, aquestes dues visions de la realitat són efectivament tan irrreconciliables com ells suposen.

Nosaltres, posats entre l'espasa i la paret, entre els uns i els altres, sense cap preocupació d'incompatibilitat entre les dues escoles divergents, hem trobat que poden ésser igualment incluïdes en la realitat, perquè tan cert és que vivim en contacte amb l'infinit i l'eternitat, com que tot ço que coneixem és mecànic.

Sentades les bases de la nostra ciència de l'existència, o ciència universal catalana, que tots els nostres lectors coneixen i cada dia estudien més, no sols en el Manual de la Llibreria Catalònia, sinó en els molts articles que nosaltres tenim publicats sobre aquestes qüestions, com per exemple, els que vam publicar a "Mirador", titulats "El mecanisme de la fe" i "El mecanisme de la moral", que van ésser tan llegits i comentats, que avui encara s'estudien, perquè van fer obrir els ulls a molta gent, ens hem trobat que la religió, no sols és compatible amb la mecànica, sinó que sols la mecànica la pot explicar. Si només el que es pot reduir a mecànic esdevé científic, la religió no pot esdevenir científica fins que esdevingui una mecànica.

La religió no és més que la mecànica més alta que hom pot conèixer. Separar la religió de la mecànica era portar la confusió a tots dos camps, el religiós i el mecànic i unir la religió a la mecànica és aclarir el problema que les lluites entre els dos camps no podien aclarir. Els religiosos deien que la religió era la negació de tota mecànica, i els mecànics que la mecànica era la negació de la religió, sense veure que la religió no és res més que la mecànica més universal cognoscible.

Si la mecànica volia matar la religió i la religió la mecànica, posant-se d'acord per mitjà de l'Hiparxiologia, se salvaran l'una i l'altra, cosa que serà més profitosa per la religió que per la mecànica, perquè la mecànica tenia més defensa i més camp per córrer que la religió, que anava quedant assetjada per fam i tancada en una carreró sense sortida.

Francesc PUJOLS

(c) Ministerio de Cultura 2006

RECORDANT FRANCESC SOLER I ROVIROSA

FRANCESC SOLER I ROVIROSA

Cansat, a finals del segle passat, el poble barceloní de tanta guerra civil i de tantes revolucions, arriba un moment en què, al bell mig de la tranquillitat recobrada, es desensopeix i sent la necessitat d'amplificar la seva vida espiritual. Es aleshores quan l'activitat de tants artistes com floriren en aquell temps es fa necessària, i quan l'art de Francesc Soler i Rovirosa troba el terreny adobat per a donar forma tangible a les seves brillants iniciatives.

En Soler gaudí en vida d'una popularitat ben merescuda. Cada obra seva era acollida amb una ovació, amb tot i que el públic sabia que no tindria mai el goig de veure'l sortir a les taules. Aquells èxits exterioritzats per uns "ah! oh!" infantils. els porto gravats a la memòria, barrejats amb les meves primeres impressions més preades. El mestre escenògraf fou una institució barcelonina tan sòlida com el Forn de Sant Jaume, per exemple. No hi havia discussió possible: per a bones decoracions, En Soler i Rovirosa.

—Encara recordo amb fruïció aquelles tardes de dijous al Tívoli, on el senyor Elies, "En Nasi" com li deia tothom, per tal de tenir bona entrada trametia invitacions gratuïtes als collegis. I la menudalla hi acudia com un sol home. Quina gentada! Quin batibull en els intermedis! Quina emoció davant les trifulgues de l'astròleg comte Matafaluga i el seu nebot en el seu viatge a la Lluna i al Sol, veient desfilar aquell terrat barceloní des del qual es destacaven en la nit serena els majestuosos campanars de la Seu, aquell tros típic de la Barceloneta, el palau de la reina de la Lluna, el tron de Febus i el laboratori de la llum solar...

L'èxit de "De la terra al Sol" és el preludi de les representacions apoteòsiques de "Sohokeli" i el "Parthenope". Ací, la fantasia de Soler i Rovirosa bat a l'unison d'aquelles imaginacions infantils, àvides d'espectacles nous i assedegades de sensacions exòtiques. En "Parthenope", Soler presenta un repòs de caravana en els sorrals del Sahara, un brillant ball final a la gruta blavenca de Proteu en el fons verdós de l'Oceà... No obtingué menys èxit "Sohokeli" amb les seves exuberants fantasies indies.

Decorant grans espectacles, En Soler no tenia rival. Tant en les comèdies de màgia, com en els balls "Clymenea" i "Clorinda". La seva poderosa imaginació donava un aspecte de realitat tan profund a les seves composicions més fantàstiques que aquestes éren compreses per totes les intelligències.

Quan Soler executava el decorat, ja l'havia resolt en el "teatrí" que es construïa a escala. Després, no calia sinó ampliar-lo. El més petit detall era anotat. Els seus collaboradors no teníem altra feina que executar al peu de la lletra l'obra concebuda per ell. En la preparació d'aquesta, es veia més l'arquitecte que l'escenògraf. Ja ho deia ell mateix en la conferència que donà a l'Ateneu l'any 1893: "La base de l'estudi del pintor escenògraf ha d'ésser l'arquitectura, i tant és així que he conegut i conec arquitectes de talent que haurien estat i són excellents pintors escenògrafs amb sols voler-ho ésser."

Aquesta preparació donava al seu art un prestigi de cosa forta i duradora, que no tenen avui les creacions escenogràfiques. Honest artísticament fins a l'escrúpol, durant la seva vida no va voler admetre la pintura sobre paper, que, per a ell, era la mercantilització i la ruïna de l'escenografia i pintà fins a l'últim moment sobre tela.

Una prova que el seu art era obra d'un pintor de debò és que l'admiració del públic no sols s'exterioritzava davant les seves decoracions de gran espectacle, sinó també davant aquelles que sols s'imposaven per llur força colorística i per les excellències del dibuix. Tothom s'extasiava davant aquell teló curt del ball "Clorinda". Paisatge nocturn on brillava amb immaculada blancor marmòria l'estàtua d'un déu.

I davant les decoracions del "Falstaff", i l'interior de l'"Osteria della Giarretiera", i el parc de Windsor, tot embolcallat d'ambient d'època i de romàntica bellesa. Aquelles teles s'imposaven per si soles. I Soler no hauria necessitat, per a fer-se un nom, cap truc ni cap efecte mecànic dels quals, quan volia, sabia servir-se amb tanta malícia. I, si no, que ho diguin les seves nombroses pensades, com aquella del melodrama estrenat al Novetats i titulat "Jenny": la majestuosa plataforma d'un castell anglès amb els seus murs amb movíment descendent, tot i procurant així la ilusió d'assistir a l'evasió d'un personatge que des del fossar, arrapant-se a les parets, puja fortalesa amunt. Molt espectaculars eren també l'incendi de l'òpera "Neró", i el final del "Samsó i Dalila" amb l'impressionant enrunament del temple.

* * *

El seu caràcter agradable i senzill el feia simpàtic a tothom, i avui encara tots els que l'hem conegut no podem menys de recordar-lo amb enyorança.

El seu taller era, com és natural, visitat per totes les personalitats de l'època, sobretot les més o menys relacionades amb el teatre. Era també un lloc on acudien, atretes per la bonhomia d'En Soler, les persones més heterogènies i pintoresques. Per a tothom trobava el mot adequat. Tots sortien de casa seva amb el somriure als llavis, per tal com sabia sortejar les situacions més compromeses amb subterfugis subtilment enginyosos.

Un dia, un bon home el visita i li presenta, tot cofoi, la seva noia, que, plena d'emoció, li demana el seu parer sobre una pintura seva del mèrit de la qual no estava segura.

Veritable conflicte per a un home amable i galant! El seu "esprit" innat, però, destre a resoldre tota mena de situacions enutjoses, li dóna la solució ràpida, i, mirant-se amb ulls amorosos la composició eixida de tan belles mans, exclama: "Veritablement, no hi ha res a dir!"

Entre els visitants d'aquell taller,, potser un dels més pintorescos era un subjecte que anava a visitar Soler i Rovirosa periòdicament, engegant-li invariablement una poesia encomiàstica fabricada per ell, que després, tot formal, clavava amb xinxetes a la porta del despatx, adreçant-li, encara, de paraula, una altra elegia llagrimosa que acabava com tothom, per poc maliciós que sigui, pot suposar. Un dia el pobre home rematà les seves lamentacions amb aquests mots:

—I tot això m'ho fan a mi, que he fet tants milers de versos...

—Home, home, i qui els hi feia fer, contestà En Soler.

Una altra vegada, un individu, tot eixerit, tot rinxolat, amb posat de barber endiumenjat, entra al taller demanant pel mestre:

—En què podria servir-lo, li pregunta En Soler.

I l'altre, fi i cerimoniós:

—Vostè no tindrà l'honor de conèixerme. Sóc el daurador.

Hi anava també un pobre home presumit que dissimulava els estralls del seu calçat amb color negre que treia cada dia del taller. I nosaltres, aleshores ajudants d'En Soler, aprofitant la poca claror de l'habitació on guardàvem els pots, substituïrem el negre per un blau de prússia. No cal dir el rebombori que produí aquell efecte de color inesperat en les sabates del bon home.

Un altre dia, un noi, suggestionat pel renom del mestre, vingué una temporada per a aprendre, i entre els treballs que va fer, seguint al peu de la lletra les instruccions del mestre, que ho volia tot ben concretat, n'hi havia un que representava un capitell corinti. Tant ho apurà, que passaren un dia i un altre dia, una setmana, i una altra setmana, i una altra, i el noi no es movia del lloc. Tots estàvem esverats... I el mestre, anant d'ací i d'allà amb la feina, no en feia cas. Però un dia se n'adonà, i alarmat per l'estat hipnòtic del noi, li llançà entre cap i coll, i en castellà, un

—"¡Ola, corintio!"

tan estrepitós, que el pobre noi desaparegué, tot escorregut, per no tornar mai més.

No cal dir que per aquell taller desfilaren veritables notabilitats. Entre els pintors escenògrafs, Vilumara, Junyent, Alarma, Brunet, els excellents artistes Labarta (pare i fill), el dibuixant Eriz, principal collaborador de Soler i Rovirosa, el que fou catedràtic de perspectiva de Llotja, Calvo, una eminència en el seu ram, que, juntament amb un altre escenògraf, Casas — "Casetes" com li dèiem —, eren els qui ajudaven el mestre habitualment.

Quines estones més felices havíem passat al costat de Soler i Rovirosa! El seu caràcter expansiu no permetia una disciplina severa. Ell tot s'ho prenia bé. I la veritat és que no podia viure sense aquella alegria de bona llei.

Entusiasta del seu art, tenia una pila de projectes, entre ells la creació d'un museu d'escenografia. Era molt donat a enaltir els seus companys de mèrit, morts i vius, i això fa encara més justa la glorificació de Francesc Soler i Rovirosa com a generador, no tan sols de les personalitats més rellevants de l'art escenogràfic català, sinó també de l'art decoratiu, desvetllant el gust per la sumptuositat i essent un precursor de l'ornamentació moderna en els estatges ciutadans i establiments públics barcelonins.

Joaquim BAS I GICH

SOLER I ROVIROSA: «CLORINDA» (1880)

SOLER I ROVIROSA: «FANTASIA ESCENOGRAFICA» (1890)

NEO-BARBARIE

Nit. Foscó a l'ànima.
Moviment centrípet. Follia.
Oh, negra economia!
I, en l'ordre sentimental,
metabolisme animal;
l'odi per entelèquia.
Ciència! Progrés!
No res!
No hi ha com la Balística!
La Matemàtica?,
gens complicada,
fora Einstein!,
n'hi ha prou
amb la paràbola.

* * *

Ah, feixisme!
Tu, ets la Mort.
Ets, l'antítesi
de la Civilització.
Ets, l'emblema del Dolor.
Ets, l'absència de Color.

Salvador FERRE TORRELLA

CARNET DE LES ARTS

Revista? «Verve» és més aviat una sèrie d'albums on l'actual i l'inactual, l'hermètic i el popular, el que hi ha d'etern en l'art i d'efímer en certes iniciatives «montparnassianes» se succeeixen en copiosos volums editats amb un gust perfecte i un respecte, bastant rar avui dia, de les obres dels artistes gràcies a la coneixença dels mitjans de reproducció emprats.

«Verve» té per objecte presentar l'art en funció de la vida de cada època. Excellent fora de la qual l'art no és més que relíquies. I aquests quaderns tan rics de matèria espiritual i de tècniques diverses són el missatge veritablement universal de la creació artística.

Antologia del pensament i de l'art que permet de barrejar eficaçment Giotto i Kandinski, Ucello i Bonnard, David i Picasso... «Verve» és, evidentment, una antologia de la fotografia on es presenten alternats la fantasia de Blumenfield, la perspectiva de Rogi André, el puixant realisme de Cartier, de Brassei, l'academisme de Man Ray, etc. Es per les fotografies de «Verve» que imaginem Renoir a través les verdors de Collettes, Van Gogh a Auvers, que veiem Maillol en el seu harem de terra i de marbre, Braque i Bonnard en llur solitud.

I si entre cinquanta altres collaboradors Paul Valéry tracta la qüestió del nu; si Malraux, després de Taine, Engels i Marx exposa la seva concepció de la psicologia de l'art, José Bergamin evoca el museu de les Meravelles (el Prado) en un bell text traduït per Jacqueline Cartier, i Dos Passos el foc a Madrid.

■

Una afortunada coincidència permet de confrontar a París dues concepcions de la fotografia: al «Chasseur d'Images« el realisme de l'anglès Bill Brandt; a la Galeria Paul Magné, la poesia del francès Louis Fréon.

El primer mostra Londres de nit, no en l'halo dels fanals i per siluetes en la boira, sinó per interiors amb obrers, burgesos, infants, amants, fotografiats amb un sentit sorprenent de la veritat i una intensitat d'emoció que és rarament possible de traduir. Tot això sense gota de pintoresc, sinó amb una simplicitat de visió i de llum, un afany de la vida tal com és, inoblidables.

Louis Fréon mostra el vell París a la manera dels herètics de la fotografia de 1905-1910, quan la gran moda era la intervenció sobre la prova positiva en vistes de la correcció dels valors, de la simplificació de les masses, etc. Les fotografies molt acurades, però de valors sovint inexactes, de Fréon s'assemblen evidentment a litografies, a gravats, com la falsa fusta dels pintors de parets s'assembla a la fusta de debò. Però aquestes fotografies no ens procuren mai el xoc que dóna sempre la simple prova de bromur, tirada sense trucatge, el clixé honest d'un fotògraf que ha sabut veure. L'educació dels fotògrafs depèn de la comprensió de les exposicions de Bill Brandt i de Louis Fréon.

■

En el número de juny de la gran revista francesa, «L'amour de l'art», el famós escriptor de «Théoris», Maurice Denis, celebra l'autodidacte Poussin, la «versemblança» de Poussin, i confessa que la regularitat dels tipus de Poussin ens avorreix com la regularitat de l'alexandri. Però, escriu, «...els nostres estudis del natural, són periodisme. Els herois de Corneille i de Poussin, són epopeia». I Maurice Denis, fent allusió a l'art del nostre temps, al retorn a l'assumpte, a les preocupacions intellectuals dels joves pintors, afegeix: «Aquest empobriment de la pintura es presentava sota les aparences de la pintura pura.» Tot això és possible, però quants pintors, per generació, tenen dret a l'assumpte? M. Denis ho sap millor que ningú i ningú no creurà mai que ell hagi renegat la seva fórmula cèlebre que és la definició exacta de l'assumpte pictòric, l'únic que compta: «Abans d'ésser un cavall de batalla, una dona nua o un objecte qualsevol, una pintura és essencialment una superfície plana, coberta de colors reunits en un cert ordre.»

En el mateix número de «L'amour de l'art»: Erwin Blumenfeld, Marie Dormoy i André Montaigne.

(c) Ministerio de Cultura 2006

L A D E I X A

—Podeu donar-li tot el que vulgui. A la fi i al cap ja no té cura.

I, brandant el cap, el metge pujà al seu cotxe diminut i embragà. Llagrimejant, la dona preguntà:

—¿Però vostè creu que encara té vida per uns dies?

—Amb prou feines si en té per aquesta nit.

—Només per aquesta nit? Déu meu! Un home tan fort! Qui ho havia de dir... —exclamà Assumpta.

L'automòbil del metge s'allunyà camí-nol amunt, a l'encontre de la carretera, amb un soroll de motor forçat que l'eco repetia com una ranera de moribund.

La dona entrà a la masia amb la vista baixa, tota cavillosa. En ésser al mig de l'entrada espaiosa i fresca, amb el sostre guarnit de cepades panotxes, cridà:

—Quitèria!

Una veu respongué, penombra endintre.

—Què voleu, mare?

Una mossa pigada, bruta i despentinada, sortí de darrera la porta del celler, d'on eixia una forta olor de reumàtic i de solatge. De seguit preguntà:

—Què ha dit, el metge?

—Doncs que probablement el teu oncle no passarà d'aquesta nit.

Impassible, la noia es perdé de nou en la penombra del celler i la mare pujà els graons esmolats de l'escala, recalcant a la cuixa, a cada flexió del genoll, les seves mans plenes d'éczema o de segó sec de la calderada de les gallines.

* * *

—Quina garneu, aquest oncle Ton! —havia dit algú —. Ha corregut la Seca i la Meca.

En efecte. Als quinze anys, fugí de casa seva perquè el seu pare li pegava massa, tal com es fa amb un gos que es vol allunyar. Havia fet tots els oficis i era sòlid com un pellanc de roca. D'atrevit n'havia estat amb les dones i amb el vi. Filòsof, no s'ocupava gaire dels altres; no per menyspreu, sinó per costum.

Cap a la seixantena, cansat de voltar, havia tornat al seu poble amb algun diner. Males llengües deien que l'havia trobat al port de Cartagena, a la butxaca d'un company de tripulació, recollit escolat, en un carrerany proper a una tavernota on la nit anterior havien begut, si fa no fa, com sempre.

Des que va marxar de casa seva, l'oncle Ton no s'havia inquietat mai per la seva família. S'havia assabentat, per casualitat, sense gens d'emoció, de la mort del seu pare, vell alcohòlic de mala mena. Tenia també una germana, l'Assumpta, la qual feia temps que no havia vist. Quan li parlaven d'ella, es limitava a respondre:

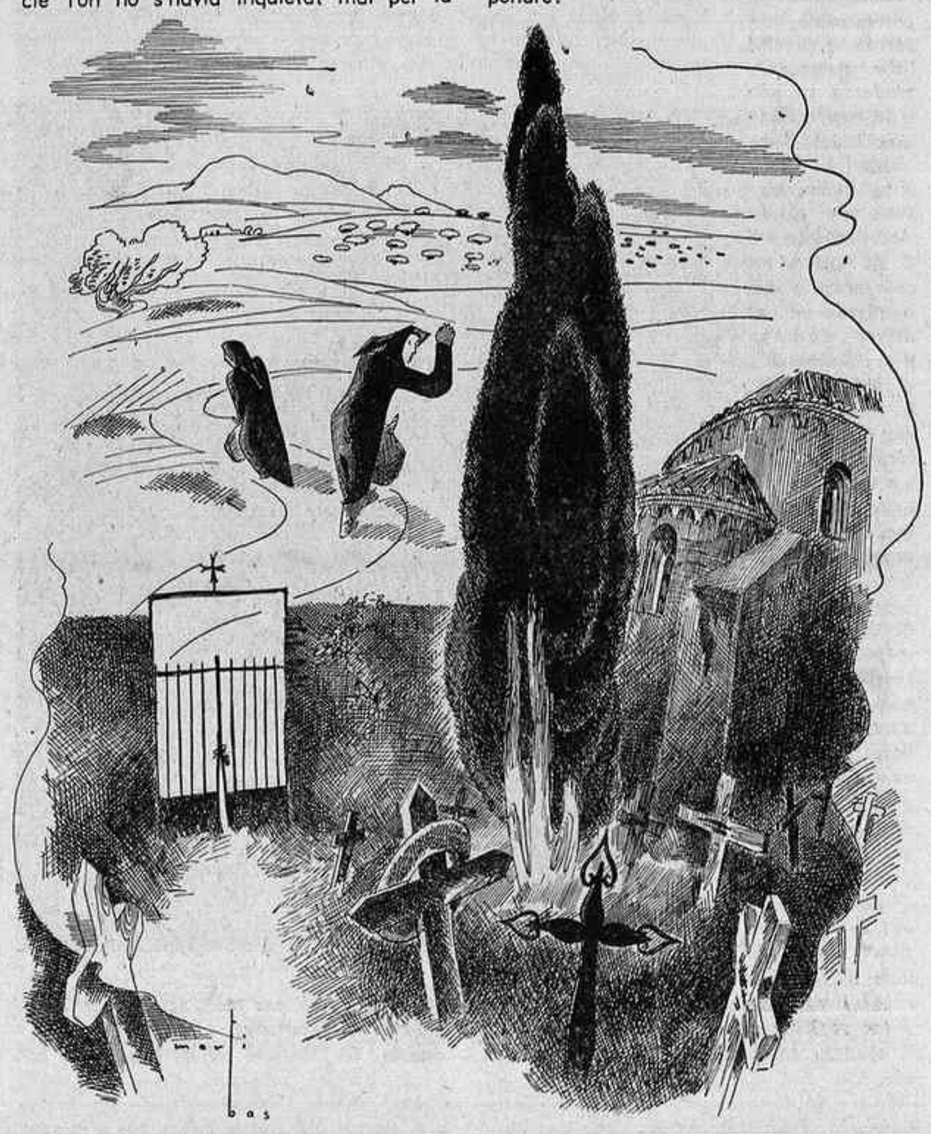

—No sé què se n'ha fet. Quan no es preocupa de mi, és que no em necessita.

* * *

Un migdia s'aturà davant de casa seva un carrot tirat per una mula. L'oncle Ton s'estranyà d'aquella visita inesperada.

Dues dones saltaren del vehicle i, la més vella, llançant-se als seus braços, exclamà:

—Què no em coneixes? Sóc la teva germana.

Esverat, ell intentà lliurar-se d'aquell assalt, però la seva germana no el deixava. I, bo i abraçant-lo, ella li contava la seva història amb una increïble volubilitat.

...No la coneixia? Doncs era ben bé ella, l'Assumpta, en carn i os. Està clar, que havien passat molts anys... S'havia casat amb un bon xicot, ferrer d'ofici. Havien viscut molt feliços, però quedà vídua al cap de poc, amb una nena per mantenir.

—Abraça el teu oncle Ton, noia — féu ella clavant una empenta a la seva filla, que els mirava com un enze.

I la noia es penjà, taupera, al coll del seu oncle bo i acostant les galtes als seus llavis.

La mare continuà explicant la seva vida, dient que un dia, en veure's sola, havia pensat en ell. I, informada del lloc on vivia, havia cregut un deure anar-lo a trobar de seguida, car comprenia que ell necessitava d'ella per les feines de la casa, per tenir amorosament cura d'ell.

I girant-se cap el carrot, començà a descarregar les seves andròmines. L'oncle Ton la deixà fer, embalat, incapaç d'oposar-s'hi. I les dues dones entraren a la casa.

I d'aquella casa ja no en varen sortir mai més. De mica en mica, les intruses es convertiren en mestresses, fent-ho anar tot a llur grat, maules i tiràniques. Com que no es barallaven mai amb ningú per llur esperit d'hipocresia emprat en el tracte, l'opinió pública els era favorable. Adhuc el vell se sentia felicitat a cada moment per haver trobat dues dones actives, abnegades, estalviadores, que tenien cura d'ell desinteressadament. N'hi havia tants que eren la presa dels estranys o que finien llurs dies en el més sòrdid abandó!...

El vell Ton contestava a tots aquests compliments amb monosíllabs o, cosa més freqüent, amb un somriure irònic. Però en el fons del seu cor hi bullia una ràbia intensa, continguda, contra la germana i la neboda que se li havien ficat a casa per amargar-li els anys que li quedaven de vida.

Llur abnegació? Que no el fessin riure. Ja sabia què eren llurs falses atencions! Havien sentit dir que tenia un reconet i havien caigut damunt seu com corbs damunt d'una carronya.

Però al seu cervell s'hi tramava quelcom que el feia somriure després de cada enrabiada que tenia. Ja sabrien com les gastava, el garneu de l'oncle Ton!

* * *

I ara se li apropava l'hora de la mort. Damunt del coixí s'hi destacava la seva testa marcada amb l'empremta fatal. Hi havia anat el rector a complir els ritus de consuetud, amb aquella parsimònia i indiferència de l'home per al qual la vida no és més que un passatge. En un recó, les dues intruses, restaven callades, esperant, després d'haver-se atipat bé per sopar.

L'oncle Ton estava immòbil. La seva boca, entreoberta, deixava escapar un bleix irregular. El seu rostre es descoloria per moments, per bé que ell no perdia el coneixement. A vegades, a través de les seves parpelles tancades, el vell fixava una mirada damunt la seva germana. I aquesta mirada es carregava—cosa estranya—, no de ràbia, sinó d'ironia, com si en aquella hora suprema el pobre moribund preparés una facècia.

* * *

—Entrin, entrin.

Enfeinat, el senyor Llorac, el notari, remenava papers i més papers. Amb un gest, indicà dos seients.

—Dispensin un moment; torno de seguida.

Desaparegué del despatx i les dues dones restaren soles, cohibides pel respecte que imposava aquella habitació. El notari els apareixia com un ésser d'una essència superior; una mena de déu encarregat de presidir els actes més importants de la vida.

Assegudes a la punta del seient no s'atrevien a moure's, contemplant la porta per la qual havia desaparegut el notari que, en tornar, s'assegué, solemnial. Després, calant-se les ulleres, digué:

—Així vostè és la germana d'Antoni Maipreu, mort el dia 15 de juny...?

—Sí, senyor.

—Doncs bé. La situació és molt senzilla. Aquest senyor va lliurar-me, abans de morir, dues centes setanta cinc pessetes, amb trenta cinc cèntims, per a pagar les despeses del seu enterrament.

Un llamp, caigut als peus de les dues dones, no els hauria sorprès tant.

Murmuraren:

—Dues centes setanta-cinc pessetes...

—Amb trenta-cinc cèntims — afegí el notari.

—Però... senyor! — digué la mare —. Això no és possible. El meu germà havia fet economies...

I s'agitava entre els braços del seient, amb les llàgrimes als ulls, a punt d'esclatar.

El notari digué:

—Ja ho sé, ja; però les seves economies han estat deixades a l'hospital de la vila, com també la casa.

Hi hagué un silenci. Les dues dones es miraren, aterrades. Després d'un sospir, l'Assumpta exclamà:

—I no podem reclamar res?

—En absolut.

Aleshores la vella explotà:

—Quin mal home! Després del que hem fet per ell! Deixar-nos així! ¿Què hauria estat, de la seva vellesa, sense nosaltres? Déu meu! Poca vergonya!

El notari restà impassible. Un llarg ministeri l'havia curtit contra totes les queixes de les ànimes egoistes.

Per fi la vella callà i, agafant el cistell, bo i adeçant-se a la noia, exclamà, concentrada:

—Anem, anem, que aquí no hi ha res a fer.

Altives, sortiren sense acomiadar-se.

L'aire fresc del carrer els féu molt de bé, car estaven enceses. No obstant, apressaren el pas de valent. Els semblava que tota la vila estava assabentada del desengany que acabaven de tenir, esguardant-les els xaforders de darrera les persianes, rient per sota el nas en veure-les passar. Es morien de ganes de trobar-se a casa seva i, amb el cap cot, indignades, caminaven, caminaven...

* * *

En passar per davant del cementiri del poble, on reposava l'oncle Ton, camí de la masia, l'Assumpta es girà vers les seves parets i exclamà, folla de ràbia, estirant el puny clos:

—Porc, més que porc! Me les pagaràs!

Ferran CANYAMERES

(Il·lustració de Martí Bas)

T A L A I A

XINA

En la meva adolescència, enamorat d'exotismes, vaig escriure versos amb temes xinesos. En llegir, després, una antologia de poetes de Xina, vaig trobar que, aparentment, aquells meus versos d'adolescent eren més «xinesos» que els dels autèntics autors de Xina. Hi havia esgotat tots els elements de decoració; eren el triomf de la Xina de façana.

Les antologies xineses em precisaren una altra Xina, la Xina de la tradició i del llegendari meravellós: una Xina estancada, amb el mateix visatge dels seus voris i de les seves porcellanes.

Em calgué una escriptora nord-americana, Mrs. Pearl Buck, per a aconseguir conèixer un xic la Xina moderna.

En recordar els meus versos d'adolescent, tremolo davant de l'obra que segueix procediments semblants als meus, per molt apuntalada que estigui aquesta obra pels ulls i pel viatge. Pierre Loti, per exemple, poetitzador de la novella, mai no m'ha pogut dir res més que sentiments de Pierre Loti, decorats amb l'abundosa decoració de bambolina i tramoia que els seus esguards s'emportaven de les terres exòtiques visitades.

Recordo que em vaig apropar a l'obra de Pearl Buck amb un xic de desconfiança. Tot el més que n'esperava era que fes el que Buck ha fet més, moltíssim més, del que féu Hearn pel Japó: ha deixat la meravella i ha esguardat el poble.

L'obra xinesa de Mrs. Pearl Buck: «La Mare», ens posa en contacte amb els obrers del camp xinès, i la figura de la mare creix, creix, creix, entre vides d'un matxucament dolorós i entre destins tràgics. Primer que en André Malraux, el comunista xinès ens ha estat mostrat per l'obra de la magnífica escriptora nord-americana que ha passat a Xina la seva infantesa, que ha sojornat a Xina llargament, que estima Xina amb un profund amor de coneixença, i que és la portantveu de Xina a la seva pàtria. I si per Pearl Buck hem pres contacte amb el món dels humils del camp xinès, també per aquesta autora coneixem les lluites socials, la revolució en les universitats de l'Imperi, tornat República, i tota l'evolució d'una centúria: l'esperit militarista en la barreja xinesa, la fermentació de les ciutats internacionals, els dancings amb jazz, la vida de les generacions velles i noves, des dels mandarins a les cortesanes; el món dels tradicionals, el dels comerciants i la banca; el món dels rics i el de la misèria.

«La Terra Xinesa», de Pearl Buck, és una obra que deixa una impressió inesborrable. Es molt més extensa que «La Mare», però les figures centrals de l'obra, des del propietari Wang-Lung als seus fills, escampats dintre les múltiples activitats de la vida xinesa, tenen la mateixa puixança de realitat que té la figura de la pagesa que veu els seus conreus devastats per les plagues i la seva família dispersa per la vida, ferma ella en la terra, puntal de la llar, dona coneixedora d'hiverns i d'estius, d'aurores i postes.

Hi ha altres obres notabilíssimes en l'abundosa producció xinesa de Pearl Buck: «La primera dona de Yuan»; «Vent de l'Est, vent de l'Oest»; «Nankin, Universitat»; «Europeus a Xina», etc. Un realisme precís, una anotació minuciosament segura, i un cop d'ull colpidor, ens fan conèixer l'actual Xina com no ens la fan conèixer els seus escriptors mateixos.

Tinc apuntat al marge d'una traducció de la novella: «Vins», de Lu-Sin, que l'estil d'aquest autor xinès em recordava l'estil de Sherword Anderson. Altres traduccions d'obres xineses modernes, incloent-hi àdhuc les de Kou-Mo-Jo, cap de l'escola proletària xinesa, director a Xina de la propaganda comunista i autor de drames polítics impressionants, m'ha fet presents les relacions literàries que la Xina d'avui té amb les obres xineses d'ahir, tals com aquella novella d'autor xinès desconegut que es rotula: «Flors de maig dintre d'un vas d'or». Només Pearl Buck, sola, sense rels xineses, m'ha presentat la Xina realista, viva, que a mi em sembla trobar en els lluitadors xinesos, en els seus patriotes, en els seus herois, en els seus màrtirs, la Xina barrejada i multifàcia, però amb un sòlid i impenetrable sentit nacional xinès.

Avui, en recordar els meus poemes «xinesos» d'infantesa, em passa al revés del que em va passar en rellegir-los i comparar-los amb els poemes xinesos autèntics. Avui, ni les poesies xineses arranjades per Josep Carner, ni l'aplec que Franz Toussaint fa en «La Flute de Jade», ni les antologies xineses de Nung-Nien Hsu, ni les «The Short Stories of China», que publica periòdicament l'edició internacional del «Radbook Magazine», ni les traduccions d'autors xinesos novíssims que conec: «Una noia de virtut inflexible», de Yang-Nang, ni «Ciutat», de Ye-Chaokun, etc., m'han donat una impressió tan viva de Xina — parlo per mi — com les obres de l'escriptora nord-americana mistress Pearl Buck.

A L'ALFONS MASERES

Per fi t'has emportat el premi dels novellistes i corona la teva fervorosa carrera d'escriptor un premi oficial.

No dic que era hora perquè, els que vivim lluny de penyes i d'interessos apuntalats, fa molt de temps que sabem que l'Alfons Maseres és un dels nostres més sòlids prestigis literaris i, per tant, un que no necessita que li donin patents de bo: ho és, malgrat no les hi donin.

Crec que una vegada, amb motiu d'haverte escamotejat un premi, jo vaig llançar la idea de fer-te un homenatge. No t'espantis; no tornaré a llançar-la. Tu, aleshores, en temps més propicis, em vas fer dir que et deixéssim tranquil. Vaig obeir, no cercant ecos que responguessin a la meva crida. L'encarregat de trametre'm la teva objecció fou Joaquim Biosca. L'esmento perquè sé com hauria estat content del teu triomf. Quin gran amic i quin gran entusiasta del teu art fou Joaquim Biosca!

Per què escric aquests mots i te'ls adreço? Perquè també estic content com Joaquim Biosca ho estaria. Ho estic, malgrat riure'm de les consagracions oficials i de tot això llòbrec que s'esdevé en els Jurats de premis, quan aquests Jurats no defensen res més que interessos de grup. Ho estic perquè, per fi, ha arribat el que havia d'haver arribat molt avans: el reconeixement — diguem-ne oficial — del teu valor, sense que calgués als amics agrupar-se vora teu per cridar, cercant homenatjar-te, la fe que tenim en la teva obra i la injustícia que l'ha embolcallada. Amb tu ha passat el que havia de passar, poc a poquet, això sí, entre entrebancs, això sí. Però ara se't pot dir que has guanyat el premi dels novellistes, no que t'han donat el premi dels novellistes, com ha esdevingut amb molts de premis moltíssimes vegades: premis donats, no premis guanyats.

Es molt probable que avui, gràcies a la consagració oficial, algú descobreixi que ets un gran contista. Els teus volums: «Contes fatídics», «Setze contes» i «Contes a l'atzar», no li ho havien pogut dir. També és probable que algú llegeixi: «L'estudiant de Cervera»; aquesta extraordinària: «Una vida obscura», de la meva predilecció; «El Retorn»; «La fi d'un idilli» i «Fets i paraules de Mestre Blai Martí»; «L'arbre del bé i del mal», l'obra premiada, etc., i trobi que fas molt bé la novella. Hi ha els qui necessiten les patents, com hi ha els qui les regategen. El teu triomf pot esperonar els uns i engrilloner els altres. Però, entre aquests dos sectors existim els qui valoritzem la teva producció abundosa i et posem com exemple de literat conscient de la seva missió; d'enamorat de l'art; d'home de vocació absoluta i d'honradesa literària també absoluta; model d'amics i de patriotes, model també de treballador ferm. Anys i més anys el rebuig interessat de penyes ha pesat damunt teu; temps i més temps els «excelsos apuntalats» t'han esguardat amb marcada indiferència. Tu no has pas defallit. I rera la novella ha aparegut el poema, i rera el poema el llibre de contes, i rera el llibre de contes l'obra de teatre, i rera l'obra de teatre l'estudi biogràfic o la traducció, fins arribar a una forta producció abundantíssima no pas assolida planerament, sinó escrita i editada amb feixuc esforç. Els qui et coneixem d'anys, som els que amb més força podem admirar la teva lluita.

I ja ho he dit tot. Per fi t'han donat el premi dels novellistes catalans en una votació que és de les de poca graponeria i que més exclouen la martingala i la penya. T'he dit que n'estava content i t'envio aquests mots perquè en resti constància. El teu exemple diu als lluitadors, als entrebancats, als qui representen la part oposada dels que, sigui amb la situació que sigui, són els eterns mangonejadors, que, malgrat obstacles, càbales, apuntalaments i ajudes mutues, el que lluita i té força per triomfar, ve un dia que triomfa. Es el cas teu. T'han obligat al difícil. No has pas defugit l'obligació. Si t'haguessin obert el camí fàcil, és molt probable que la teva obra n'hagués sortit estovada. Ara ens la dónes bullint esforç, superant afadics, enfortida per la lluita. I la claror del triomf difícil, guanyat a pols, la banya total: plena i robusta.

Ramon VINYES

FAUNA TRAGICA, per VIADER

(c) Ministerio de Cultura 2006

PROLEGOMENS

La Universalització de la Literatura Catalana

A mesure que el moviment autòcton català prenia consistència i amplitud es veia la necessitat immediata i imperiosa d'ampliar, alhora, la nostra base en el terreny de les activitats intellectuals. Poesia i teatre, novella i assaig, periodisme amb exigències ètiques i estètiques, geografia i història, tot això a través dels nostres autors esdevé, a la llarga, material per a iniciar la sociologia catalana. Està clar que des del punt de vista sociològic interessa no tan sols l'obra específicament intellectual i teòrica, sinó també allò que en el camp de les activitats socials i econòmiques determina noves realitats ambientals i es converteix en nervi motor de tota renovació jurídica i, en síntesi, legislativa. La persistència del costum estableix les lleis en el cos social. I els afanys renovadors de les masses populars, quan són rectament encaminats i dirigits promouen les grans transformacions que, a despit i al marge dels fets espectaculars, viuen ja de bell principi en la consciència de grans nuclis d'opinió, minories selectes, si voleu, que no sols no cedeixen al medi ambient, sinó que, al mateix temps, arriben a neutralitzar els efectes de les individualitats adotzenades i conformistes i esdevenen l'eix del nou estat de coses.

* * *

I quan a l'interior del país la vida intellectual va esdevenint densa i multiforme, aleshores és quan sentim la necessitat d'universalitzar la literatura nacional amb l'aportació a la llengua pròpia de les obres representatives d'arreu del món.

Dèiem en una altra avinentesa, que aquesta incorporació no pot fer-se ni ha de fer-se d'una manera improvisada, esporàdica, sense un pla establert per endavant i amb un criteri de conjunt. I afegim avui que allò que ens sobra, si volem fer una feina positiva, és l'esperit sectari o dogmàtic, que, ben sovint, a Catalunya ha neutralitzat intents nobilíssims de traduir a la llengua catalana obres de prestigi universal. Les consideracions teòriques i d'ordre tàctic immediat ha portat ben sovint a les retallades, a les supressions de paràgrafs i coneixem casos de voler suavitzar les tendències ideològiques de l'autor, posant a la traducció anotacions que tot pretenent aclarir conceptes i idees, allò que han fet realmen és pertorbar l'atenció i el sentit crític del lector mitjà, coaccionat per la — diguem-ne —, censura intellectual.

* * *

Aspirem a la universalització de la literatura catalana a base d'excellents traduccions i de notes aclaratòries de caràcter biogràfic i bibliogràfia. Però deixem als autors l'absoluta responsabilitat moral, al llarg del temps, d'allò que interpreten o diuen a través del seu sentit estètic, ètic i de les seves pròpies reaccions temperamentals i intellectuals. Només amb un criteri obert serà possible enriquir la literatura catalana amb noms prestigiosos. En el camp de la novella les incorporacions són, ja avui, meritíssimes. Ens manca, però, que allò que s'ha fet en la novella catalana i en la poesia també, es faci en l'obra filosòfica, sociològica i en l'assaig tècnic i científic. I això és un imperatiu categòric per als intellectuals professionals catalans que aspiren per a un període de post-guerra produir en llengua catalana i a través del nostre propi accent donar a conèixer autors que en altres idiomes hispànics ja han merescut l'atenció d'autors i editors i que, per tant, al no fer-ho aci, ens crea un estat d'inferioritat i un endarreriment per a assegurar la persistència d'un nucli d'escriptors lliurats únicament, exclusivament a la feina literària i, per tant, en condicions millors per a donar a la literatura catalana i a la producció intellectual tota, el to de normalitat i de modernitat que li són necessàries per a mantenir l'atenció d'un públic espiritualment fidel i amb la màxima capacitat adquisitiva.

F. S. FORNER

Carnet de les Lletres

El número de juny de «Commune»: En el número d'aquesta revista arribat darrerament, Henry de Montherlant, en un article titulat «Monsieur Courbet David, Membre de l'Institut», escriu una sàtira, aspra i divertida a la vegada, dels medis colonials i literaris i explica com, per odi a la realitat, un filòleg arabitzant, membre de l'«Acadèmia d'Inscripcions i Belles Lletres» arriba a lliurar-se a les pitjors baixeses, a les traïcions més odioses a l'esperit, al servei del qual pretén d'haver consagrat la seva vida.

En el mateix número i al costat d'aquest personatge menyspreable, dibuixat amb un gran relleu per l'autor del «Bestiaire», en un contrast simbòlic, trobem el retrat de Gorki, als trenta anys, que es desprèn, vivent i autèntic, d'una selecció de cartes a Txecov. Al llarg d'aquestes lletres Gorki es descriu en tota la seva espontaneïtat, amb la seva fuga jovenívola, la seva esquerperia i els seus impulsos de generositat total.

«Commune» presenta també una narració de Renaud de Jouvenel, d'una sobrietat emocionant; una sèrie de poemes trasbalsadors de Pablo Neruda, el poeta xilè, sobre el martiri del nostre poble i un documentat estudi en el qual Vigé-Langevin exposa la seva tesi sobre la influència del progrés de la tècnica en la desaparició de les antigues cançons de treball. Trobem, encara, en el mateix fascicle, una crònica dedicada al darrer llibre de Georges Bernanos. Louis Aragon subratlla en aquest article, fins a quin punt els esdeveniments d'Espanya «en lloc de dividir els francesos, és a dir, aquells que no pensen a lliurar llur país a l'estranger, els ha fet descobrir la unitat francesa».

«REGISTRE D'ENTRADA»

THEODOR DREISER

"From milkless milk — to silkless silk — we are growing accustomed — to soulless souls" ("De la llet sense llet — a la seda sense seda — hem anat acostumant-nos — a les ánimes sense ànima"), diu una cançó negra. Theodor Dreiser va de dret contra aquest buit de l'ànima nord-americana. La seva obra està formada per una sèrie de variacions sobre un tema autobiogràfic: la història — repetida incansablemente sense que mai no arribi a cansar-nos — d'un home honest i veraç, pessimista i lúcid, perdut en un món confús i enorme de corrupció, de mentida i d'optimisme.

Nordamèrica, gegant amb caminadors. Milles i milles. Milles i milions. Tot creix. La vida es multiplica per cent. Tot creix, menys l'home. Eficiència. Passa un Packard — pura raça — conduït per Jones, pròsper, amb cigar i gafes. Eficiència. ¿Qui és qui? Aquesta inhibició de l'home ianqui, ¿no és una part legítima de la seva herència històrica? L'any 1838 es sentia, conscientment, inferior a la naturalesa que l'envoltava. Estava sol. Fort amb la seva Bíblia. De l'any 1900 ençá, es sent, en el seu subconscient, inferior a la màquina econòmico-social-moral que el té empresonat. I està sol, més sol que mai. Es belluga, crida, s'agita, no pot deturar-se, espantat del seu propi caos.

Fins fa pocs anys, els Estats Units apareixien a la resta del món com un país modèlic en el qual l'energia humana era emprada amb la màxima eficàcia, en el qual els homes fruïen d'una llibertat intelligent i podien aspirar, sense altra mesura ni limitació que llur propi esforç, a la jerarquia social que corresponia a llur capacitat. El ràpid desenvolupament del capitalisme ianqui havia produït el miratge de la prosperitat indestructible d'aquell poble. Contribuïa poderosament a la difusió d'aquest mite — més tard ha pogut comprovar-se que ho era — l'existència d'una literatura convencional, que amagava als ulls dels propis americans i al públic dels altres països, la realitat autèntica de les coses per a descriure'n únicament la superfície brillant.

D'un temps ençà, però, ha començat a descobrir-se tot allò que hi havia d'enganyós i d'exagerat en la lloança hiperbólica d'aquesta prosperitat. Això ha estat possible gràcies a l'obra poc menys que heròica d'alguns escriptors nordamericans — pocs, però grans — que s'han rebellat contra el servilisme literari que sancionava la societat més bàrbara en la seva perfecció que hagi produït la història del món.

Sinclair Lewis, que amb el seu "Babbit" creà la figura, esdevinguda proverbial de l'americà mitjà; Upton Sinclair, revoltat i irònic, fustigador implacable d'una civilització dominada per la idolatria del luxe i la cursa del dòllar, amic del nostre poble, autor de la novella "No passaran", traduïda fa poc a la nostra llengua i del llibre "The Flivver King" (una història de Nord-Amèrica), que C. A. Jordana ha comentat amb agudesa en el darrer número de "Catalans"; el polemista H. L. Menken, ànima de la inconformista "American Mercury", amb les seves facècies sardòniques; Frank Norris, que ha transplantat a Califòrnia els mètodes del naturalisme europeu; Sherwood Anderson, un dels millors novellistes nord-americans, autor de "La rialla negra", i, en un dels llocs més gloriosos, Theodor Dreiser; han posat al nu en llurs llibres, veritables revelacions novellades, les tares d'una societat que ens descriuen, amb un llenguatge franc i sincer i una temeritat inaudita, com el règim de l'arbitrari, del "bluff", de la corrupció i de la violència homicida. I d'altres encara, John dos Passos, O'Neill, entre els més coneguts, i alguns escriptors estrangers — Waldo Frank, Keyserling — que han volgut endinsar-se en els replecs més profunds de l'ànima que una civilització epidèrmica per bé que poderosa, havia intentat debades — "soulless souls" — adulterar.

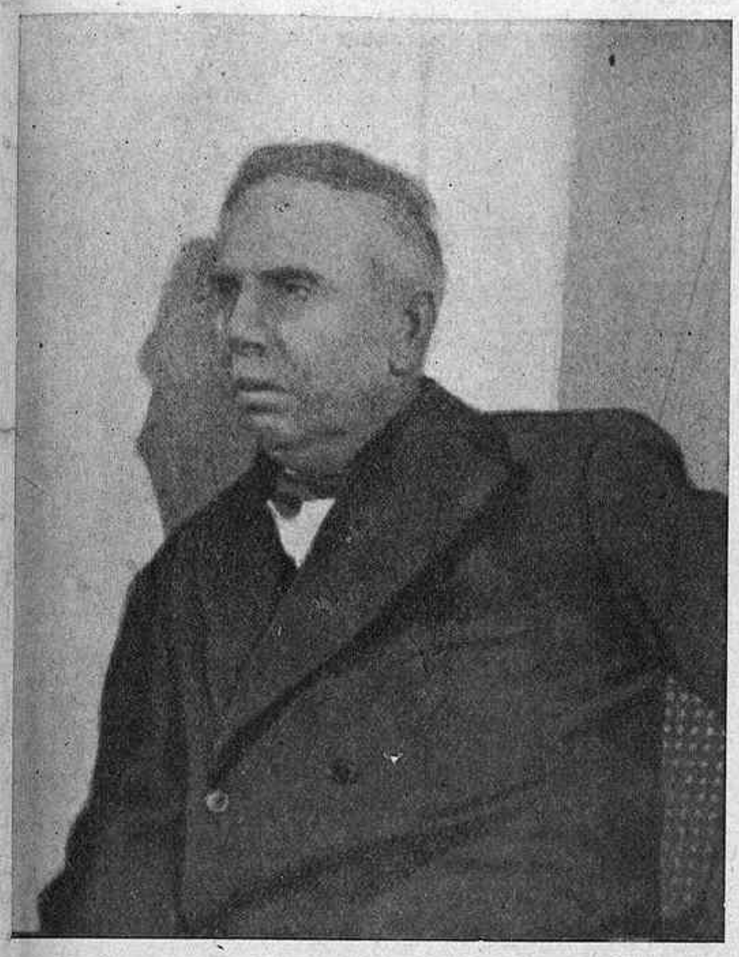

* * *

Theodor Dreiser, hoste avui de Barcelona, és el novellista que ens ha donat, amb més audácia, una imatge integral de la vida nordamericana. Nasqué a Indiana l'any 1871. Té, per tant, setanta-set anys. Malgrat la seva edat, es conserva cepat i vigorós. Té l'aspecte robust i les seves espatlles amples, sota una corona de cabells blancs, només s'encorben quan les portes o el sostres són massa baixos per a la seva alçada de tità. Després d'exercitar-se en el periodisme, debutà en la literatura, vers l'any 1900, amb dues novelles d'un gènere desconegut fins aleshores als Estats Units. Es titulaven Sister Carrie i Jennie Gerhardt, i eren dos fragments de vida, veritables obres mestres de la vida trivial, presentats sense ornamentació oratòria ni retòrica de cap mena. Deixem que ell mateix ens digui com foren acollides aquestes obres per la crítica ianqui:

"L'optimisme era, aleshores, la doctrina oficial. Dissortadament, els meus primers passos en la vida veritable m'ensenyaren tot seguit la falsetat d'aquesta posició. He vist, per exemple, que certs individus podien guanyar milions sense fer res, mentre que d'altres eren empresonats per quantitats irrisòries. He vist que, malgrat tota llur voluntat, homes de vàlua podien ésser vençuts: he vist també tota la feblesa dels homes. Davant els meus primers llibres, la crítica esdevingué furiosa. Fou un tolle general. La moda, com he dit, era l'optimisme, el sentimentalisme i la moral victoriana. I el meus llibres eren realistes, pessimistes, es refusaven tant a entendrir-se com a portar un judici moral. Tractaven, simplement, d'ésser sincers. La crítica d'aquell temps — avui tot això ha canviat d'una manera total — no m'ho perdoná. Vaig ésser, haig de confessar-ho, tan descoratjat per aquesta hostilitat universal, que vaig deixar d'escriure durant més de deu anys, presa d'una crisi terrible de depressió nerviosa. Més d'un cop vaig estar a punt de reventar de fam (és per això que conec tan bé el que explico!) fins que vaig aconseguir una collocació a casa d'un publicista i vaig esdevenir, jo mateix, editor."

Fou aleshores quan publicà les seves obres més grans, les més transcendentals: The Financier o The Titan (1912), The Genius (1915), a les quals seguiren "An American Tragedy (1925) — la més famosa de totes—, alguns llibres autobiogràfics: "A Book about myself" (1922), Dawn (1931) i volums de contes i de viatges. Avui el veterà Dreiser, rehabilitat, és respectat a Amèrica i cèlebre per tot el món.

Encara que nordamericá de naixença, Theodor Dreiser és de descendència alemanya i, potser sigui aquest l'origen de la precisió de la seva anàlisi psicològica i de la densitat del seu estil. Les obres d'aquest autor estan escrites amb un realisme poderós, auster i mancat d'ironia; tenen un estil sense enfarfecs, aspre i salvatge. Per la justesa inexorable de la seva observació, per l'envergadura de les obres i dels temes, Dreiser és una de les primeres figures de la literatura contemporània i els seus llibres, admirats i valorats per la crítica, han estat traduïts a la majoria dels idiomes europeus.

En ells es revela la influència de les escoles filosòfiques més avançades. Rigorosament objectiu i realista en el sentit més pur de la paraula, encara que admirador sincer de Zola (com ho és també, segons diu, de Rabelais, Balzac i Maupassant) i creditor dels escriptors russos i alemanys, Dreiser no utilitza els seus llibres per a la propaganda de cap doctrina. No comenta els fets, els exposa. Es situa per damunt del bé i del mal. Té la imparcialitat per norma i, per ètica, la veritat més estricta. Es per això que, en totes les seves obres, descriu facetes distintes de l'existència amb un verisme implacable i serè. Minuciosament, amb la màxima precisió, ens mostra els seus personatges i encadena llurs actes, sense que mai no el veiem intervenir per a desviar el curs de llurs vides. Els personatges de Dreiser segueixen llur destí, a través de ventures i de dissorts — més dissorts que ventures — fins arribar al triomf o al fracás finals. Malgrat aquesta impassibilitat, les seves obres tenen un profund contingut humà, perquè n'hi ha prou amb pintar les coses tal com són per tal que immediatament es faci palesa l'absurditat i la ferotgia d'una societat basada en el dret del més fort.

La novella, com ell la concebeix, participa de l'estudi documentari, de l'assaig psicològic, de la crònica escandalosa i del quadro de costums. Breu, d'allò que s'anomena, "un gran reportatge". Res en aquestes enquestes voluminoses, no és un divertiment gratuit ni un pur joc desinteressat, destinat a plaure els lectors. Dreiser es limita a narrar, a donar-los les dades i els éssers vivents, sense retocs, alliberat de tot esperit proselitista. Es el lector el qui ha de reflexionar i de concloure. Theodor Dreiser, testimoni imparcial, fa honor en les seves obres a la màxima famosa d'un escriptor rus: "Pots no ésser poeta: estàs obligat, però, a ésser ciutadá".

* * *

Invitat per l'Associació Internacional d'Escriptors, Dreiser ha passat uns dies a París i es troba ara a Barcelona, com a primera etapa del seu viatge per l'Espanya republicana. En les seves declaracions a la premsa diària ha manifestat ja que comparteix les nostres idees i que, quan retorni a Amèrica, dirà allò que ha vist i el que pensa. No volem altra cosa. Estem tranquils i segurs, forts en la nostra raó i en el nostre dret. Un escriptor que s'ha revoltat contra un americanisme obtús i rapaç, que ha declarat la seva aversió pels "mètodes de la jungla", ha de sentir repugnància per les doctrines feixistes i per llurs procediments.

En una conversa amb un collaobrador de "Les Nouvelles Littéraires" que el visitá als Estats Units, Dreiser digué:

"Tota la qüestió és aquesta: hi ha entre els homes, forts i febles, i l'evolució de la humanitat s'opera tenint en compte aquest fet. L'evolució té les seves lleis i els seus mètodes. Doncs bé, és una qüestió de gust: no em plauen els mètodes de la jungla. En tot cas, una cosa és necessària: estar sempre al costat de l'evolució, orientat sempre vers el futur. Ja en tinc prou amb això per a justificar als meus ulls la meva posició política."

No sabríem definir la missió de l'escriptor d'avui d'una manera més concreta. Un altre nom illustre a afegir a la llista dels que estan amb nosaltres: Theodor Dreiser.

Lluís MONTANYA

DE LA IRRACIONALITAT

II

La Roma pagana imperial i l'Església catòlica romana són les dues pre-figuracions de l'Europa del nostre temps; són les dues super-estructures anteriors que infongueren a Europa el seu sentit d'universalitat.

En parlar de l'Església en els nostres dies, deixem sempre fora de discussió la transcendència que tingué en el curs de la Història: uns petits nuclis dispersos (les primitives Esglésies) dins de la societat antiga, atragueren, absorbiren, transformaren o adaptaren segons els casos, tots els elements psicològics de la societat pagana; la unificació interior del nou organisme hauria estat impossible si no hagués anat modelant-se damunt de l'estructura política de l'antiga Roma, revestint-se a la vegada del prestigi que l'antiga Roma tenia damunt els bàrbars. Aquesta gestació que va durar segles va cristal·litzar en aquell gran imperi espiritual i temporal que fou l'Església Catòlica a l'Edat Mitjana.

De les tres grans cultures occidentals (Grècia, Roma i Catolicisme), nosaltres percebim amb més claredat la separació entre el món pagà i el món cristià; no obstant, aquells que estudien la formació de les estructures polítiques i espirituals de la societat humana, ens fan observar que entre el món pagá i el cristià hi ha continuació i evolució. De la mateixa manera que entre l'Edat Mitjana i l'Edat contemporània hi ha continuació i evolució en les formes polítiques i en les formes espirituals. L'evolució de les formes polítiques és un procés ben visible que hom pot seguir pas a pas fins als nostres dies; en canvi, l'evolució de les formes espirituals no han estat pos estudiades tan a fons — qui sap si degut al prejudici de que el Catolicisme era una religió revelada — aquesta manca d'anàlisi ens ha dut a molts errors i confusions que sofrim a l'hora present.

Sempre que sorgeix un conflicte entre elements afiliats a l'Església catòlica no hi ha dubte que al fons hi ha una confusió deguda a la manca d'análisi de les transformacions que ha sofert l'esperit del catolicisme a través dels seus dogmes incommovibles i dels seus signes simbòlics. Per exemple: entre un catòlic francès i un catòlic espanyol hi ha un abisme que per molts els semblarà incomprensible. Aquesta incompatibilitat de criteri va posar-se de manifest darrerament amb la sorollosa polèmica entre elements facciosos i els escriptors catòlics francesos.

Qui tenia raó en aquella controvèrsia? Doncs bé, us donarem una resposta que de bell antuvi us desconcertarà. Eren els elements facciosos que tenien raó. L'actitud del Vaticà ho corrobora, i tolera difícilment la religiositat lliure, una mica difusa, sensible i cordial, aquest anhel de re-cristianitzacó dels catòlics francesos.

Aquest tema és interessantíssim i ens estranya que ningú entre nosaltres no li hagi encara dedicat l'atenció que es mereix. Nosaltres vam interessar-nos per aquest tema quan féu la seva aparició a París, uns quants anys després de la guerra, aleshores que en el món literari va posar-se en voga el catolicisme, i seguírem una mica encuriosits aquelles manifestacions que si bé d'una part eren mundanes i "snob", d'altra part també eren sinceres.

No cal dir que la política reaccionária francesa va apoderar-se d'aquest moviment i va destruir-ne aquella part de sinceritat que obligava al respecte.

Recordem com a detall unes cartes creuades entre Cocteau i Maritain en les quals la sinceritat del poeta (Cocteau) — sinceritat amb si mateix — destaca incisiva, aguda, comparada amb la del filòsof (Maritain).

Els escriptors francesos espiritualitzen moltes coses que en l'Església són concretes i tenen molt més de temporals que d'espirituals, per tant un llarg contacte dels catòlics francesos amb els catòlics espanyols de l'Espanya facciosa durà els escriptors francesos (fills de la Revolució francesa, del "cientisme" i de l'intellectualisme o sigui de l'evolució de la consciència collectiva) a conèixer la veritable fesomia de l'Església catòlica d'abans de la Revolució francesa (o sigui l'Església de la Contra-Reforma) que ells no han fet altra cosa que idealitzar.

Ara nosaltres provarem de posar el problema en la seva base més profunda que és la millor manera de comprendre les contradiccions i les confusions de la superfície.

El ritme del desenrotllament històric ofereix alternativament dues fases: racionalisme i irracionalisme. A la cultura grega i llatina ("lògica") va succeir la cultura cristiana ("alògica": definició de Keyserling). A la teologia de l'Edat Mitjana segueix l'humanisme del Renaixement que ens durà fins els enciclopedistes francesos del segle XVIII i a la Revolució francesa: aquesta manifestació de racionalisme provoca la desviació del Romanticisme que va començar com a moviment revolucionari i va acabar en moviment reaccionari. De totes maneres el racionalisme va seguir endavant i en el segle XIX hi ha un veritable entusiasme per a la ciència en el seu aspecte pràctic que en sociologia produeix el materialisme històric.

El romanticisme va refugiar-se en la literatura i en les arts (post-romanticisme, simbolisme, impressionisme, surrealisme que també ofereixen la mateixa alternança amb realisme, neo-classicisme i cubisme). A l'endemá de la Gran Guerra es manifesta a la vegada que un materialisme desenfrenat en els costums, un renaixement en el domini de l'esperit. Hi hagué qui va confondre aquest renaixement espiritual amb un retorn al Catolicisme.

El renaixement espiritual fou definitivament estudiat en el seu veritable aspecte per Hermann de Keyserling ("El conocimiento creador" i "Renacimiento").

Ens trobem per primera vegada que la cultura d'Occident admet l'home amb la seva personalitat completa: racional i irracional. La ciència psicològica (la "psico-anàlisi" en particular) ha demostrat amb arguments que l'irracionalisme pren part — en igual o major part que la consciència: racionalisme — a l'elaboració dels nostres actes.

Freud, en estudiar el domini de "l'inconscient" en tregué la teoria de la sub-consciència. I Jung, en analitzar les manifestacions de "l'inconscient" descobreix quelcom que va més enllà de la consciència i que nosaltres anomenarem la super-consciència.

"L'inconscient" de l'home sembla com si estigués dividit entre la sub-consciència i la super-consciència. La sub-consciència enclou els instints primitius superats per la consciència i la super-consciència apareix com un més enllà de la consciència que es manifesta en els savis, en els inventors, en els artistes, i d'una manera intermitent en totes les persones.

De la super-consciència els catòlics i els protestants en diuen "gràcia divina"; els místics i els artistes, inspiració; els inventors, les dones, i els pedagogs (referint-se al infants), intuïció. La super-consciència es confon amb espiritualitat, religiositat, misticisme, visió profètica, etc.

La personalitat de l'home comprèn la "consciència" i "l'inconscient" (sub-consciència i super-consciència). Naturalment que en l'home no es donen aquestes divisions tan ben delimitades, sinó confoses i barrejades entre elles. Per aquesta raó el Catolicisme sostingué la creença de la lluita entre Déu i el dimoni per a la possessió de l'ànima de l'home per tal d'establir una separació entre les manifestacions de la sub-consciència i de la super-consciència: les dues classificacions extremes són els endimoniats i els sants o illuminats.

La ciència psicològica del nostre temps ha dut a la claror molts problemes que fins ara eren de l'exclusiu domini del misteri i de l'irracionalisme. La consciència en esdevenir més profunda, això és: quan nous coneixements del domini de l'esperit entren a formar part de la consciènca, neix una nova concepció de la Vida i del Cosmos. Una nova concepció de la Vida i del Cosmos és la base d'una nova cultura.

Maria CARRATALÀ

(c) Ministerio de Cultura 2006

DANSA AL PALAU

El recital de piano que, organitzat pel Comissariat de Propaganda en homenatge al personal del Ministeri de Defensa, donà diumenge passat al Palau de la Música Catalana el prestigiós mestre Leopold Cardona, es clogué amb un espectacle de dansa de qualitat excepcional. De tan rara qualitat, que el creiem mereixedor de comentari. Joan Magrinyà, Maria Lluïsa Nogués i Trini Borrull en un mateix programa compost d'obres plenes d'interès.

Joan Magrinyà és un veritable instrument de precisió. Un instrument de precisió amb ánima. Els ressorts de la seva tècnica, en efecte, tècnica completíssima, prodigiosa, han esdevingut invisibles, i l'emoció, vençut l'esforç, brilla en la perfecció de la forma. Enamorat de l'escola del gran Cecchetti, el model més perfecte de l'estil noble, el nostre dansarí cultiva la dansa clàssica amb tanta seguretat com noble harmonia. Estilitza intellectualment el cos humà en moviment i en repòs. Plega la locomoció de la màquina humana, marxa, cursa, salt, als principis d'harmonia calculada i a la llei del nombre. Però vivifica aquesta nuditat escolar, aquest esquema inanimat, aquest mecanisme rígid. El que en d'altres ballarins indotats és sequedat geomètrica i academisme encarcarat, en Magrinyá és art vivent, ple de gràcia i d'espiritualitat.

Al Palau, Magrinyà ens ha ofert unes "Seguidillas", espècimen puríssim de la dansa clássica espanyola. Els mestres de ballet madrileny del segle passat aprofitaren l'experiència dels altres països llatins i donaren un matís espanyol a l'escola franco-italiana. Aquest gènere gairebé ha desaparegut. Es massa difícil i cal, per a cultivar-lo, una preparació que la majoria de dansarins actuals no tenen. Morta l'Argentina, només dos catalans, Teresina i Magrinyà, el cultiven actualment. Les "Seguidillas" d'aquest darrer, pertanyents al clàssic espanyol més pur, executades amb una lleugeresa sobrenatural i una enlluernadora virtuositat de peus, són, del començament a la fi, un "Morceau de bravoure" d'una brillantor engrescadora, un discurs portat del primer pas a l'últim amb una fluidesa, una suavitat i una continuïtat impressionants.

Maria Lluïsa Nogués és una deixebla de Joan Magrinyà. Des de molt joveneta, s'ha anat preparant lentament i segurament, amb una voluntat de ferro i una vocació insubornable. I ara aquesta actuació al Palau ens autoritza a afirmar que aquesta noieta és la millor dansarina clássica que posseïm. Per a Maria Lluïsa Nogués el vocabulari i la sintaxis clàssics no tenen secrets. Executa amb el somriure als llavis les més sorprenents proeses tècniques. L'hem vista a l'acadèmia despatxar quaranta-cinc "fouettés" com aquell que no fa res. Però la Nogués sap saturar de sensibilitat aquesta gramàtica de passos. Sap conciliar la virtuositat i l'espiritualitat. La seva tècnica és d'un dibuix puríssim. Però no és una forma morta sinó un llenguatge vivent. Es ciència, si. Però també emoció. La "Nina mecànica" que ha presentat al Palau, sobre una composició de Liadow, que té tot el candor de les peces de caixeta de música, és una creació finíssima, treta amb una sensibilitat exquisida. Una nina adorable, amarada d'ingenu encís, els moviments rígids i mecánics de la qual són endolcits per la gràcia. I interpretada sense gota de preciosisme gratuït. Amb passos d'escola d'una simplicitat esquemàtica, d'una composició clarissima, llegible fins i tot per als no iniciats.

De Trini Borrull ja n'hem parlat aquí. Però és tan bona artista que no ens sap greu insistir. Trini Borrull té el que no s'ensenya ni s'aprèn, el que no es compra ni es ven. Té el que porten als braços, als peus, al rostre, a tot el cos, els gitanos en néixer. L'esveltesa i la gallardia, l'espontaneïtat i la raça, la gràcia i la sal, l'enginy elèctric i l'acudit intencionat i substanciós. Però Trini Borrull, ultra tot això, té també intelligència. Una intelligència molt clara que l'empeny a depurar aquest fons racial fet d'impetu i d'explosió incontrolats. I es lliura cada dia a un lent i pacient treball d'eliminació. Poleix, simplifica, foragita el superflu i el pintoresc... I els accidents van cedint lentament el pas a l'essencial. I les actituds i els moviments es van despullant suaument de llur ganga, i, com la pedra preciosa desposseïda de la part terrosa, van apareixent nusos i descarnats, purs i simples, reduïts a l'essencial, sense perdre, però, l'emoció inicial. Aquesta tasca insistent de depuració, aquestes ganes de controlar els seus abundantíssims dots naturals amb una voluntat de perfecció, fan que les danses de Trini Borrull comencin a tenir ja la gràcia i la serenitat de tot art madur i sublimat. Instint obscur i abstracció lúcida, Trini Borrull té el foc de la balladora — de la "bailaora" —i l'art de la ballarina. El seu flamenc fi és inigualat en aquestes latituds.

Al Palau, Trini Borrull ha presentat "La dansa del foc", de Falla. Només "La dansa del foc" de l'Argentina ens havia emocionat tant com aquesta. Aquesta "Dansa del foc" de la Borrull és la més justa de forma i la més patètica d'expressió que hem vist de molt temps encà. Es de ballarina. Perquè els seus passos dificilissims són executats amb un estil impecable. I és d'actriu, també. De gran actriu. Perquè el terror supersticiós que dicta al múscul la convulsió frenètica és traduït per Trini Borrull amb una expressió dramàtica trasbalsadora, amb una intensitat expressiva indescriptible.

Els "solos" d'aquests tres protagonistes de la sessió del Palau, que acabem de comentar, han alternat amb "passos de dos" interpretats pels mateixos artistes. Magrinyà i la Nogués han ballat el Vals de "Les Silfides". Dissimulant púdicament amb una gràcia somniadora llur tècnica extraordinària els dos artistes han ressuscitat tota l'atmosfera poètica d'aquest ballet en el qual la dansa clàssica ateny el cim de la bellesa abstracta. Després, elegants i distingits, arrogants i raçats, Magrinyà i la Borrull han interpretat "Córdoba" d'Albéniz. Muntada pel primer, aquesta dansa, feta de passeigs altius i de sobris diálegs de castanyoles, abunda en actituds d'alta plasticitat.

I no volem acabar sense subratllar l'excepcional ductilitat de Joan Magrinyà, que sap donar la tècnica i l'expressió adequades a tres interpretacions tan diferents com el llangorós i dolç personatge romàntic de "Les Silfides", el bulliciós "Majo" de les "Seguidillas" i el greu i sever cavaller de la senyorial "Córdoba".

S. G.

EL DESTI DEL TEATRE

UN PRESAGI D'ANTOINE

Un redactor del diari parisenc "L'Ordre" ha conversat amb Antoine sobre els destins del Teatre. I Antoine, "sense pena, sense emoció" (sic), ha presagiat la mort immediata de l'art escènic. El periodista no dissimula que l'afirmació li produeix estupor i angúnia. I fa: "—¿Aixi, Antoine, un dels mestres incontestables de la "chose dramatique", troba perfectament natural que el cinema s'apropiï una "Berenice", un "Bajazet", i les representi; és a dir, someti aquestes obres mestres, en les quals el moviment sembla per definició exclòs, a una tècnica mecànica?" I Antoine respon a la reflexió del seu interlocutor: "—Per què no? Semblantment, Guitry ha portat "Pasteur" al llenç, i Pagnol hi ha portat "Angèle". Per exterioritzar una emoció, un sentiment, una passió, per mitjà de vint ratlles en vers o en prosa, calen les modulacions de la veu. ¿Es que en matèria de so el cinema no ha assolit la perfecció? Cal, a més a més, el gest, el moviment físic de l'actor en un medi determinat, en el qual l'ombra i la claror han d'ésser dosificades: el cinema juga com vol amb la llum, com demá jugarà amb el color. La mímica, l'expressió que modelen el rostre de l'intèrpret? El cinema proposa en aquest cas tota la gama dels plans! Per últim, amplificant i comentant el text, aquest mateix cinema pot, a voluntat, crear, suggerir, restituir l'atmosfera, el clima del lloc de l'acció... Parlàveu dels clàssics? Shakespeare n'és un. ¿Podria sostenir algú que "El rei Lear" o "Macbeth", per exemple, no s'acomodarien al llenç?"

* * *

Maurrás ha dit que el nom d'Antoine equival a trenta anys de la història del Teatre a França. Tanmateix és la personalitat teatral de més volum de Molière fins a nosaltres. Des del 1887 que fundà el "Théâtre Libre", d'on arrenca tota l'evolució de l'escena francesa, i, per extensió, la de les que sempre li han anat a remolc, fins el 1917 ó 1918 (escrivim de memòria), que hagué de deixar l'"Odeón", Antoine fou l'orientador, l'esperò, el renovador de tots els teatres parisencs, que hagueren de desprendre's dels vicis, les rutines i la pols de la tradició, empesos per l'exemple d'aquell home singular que havia posat càtedra per a implantar unes idees i uns sistemes que eren el capgirament de dos segles d'història gloriosa. Les escenes més contraposades a les teories d'Antoine hagueren de claudicar, tard o d'hora. Moltes de les obres que ell havia donat a conèixer enmig, no ja d'esgarips, sinó de frenètics escàndols de públic i de premsa, figuren avui en el repertori de la "Comédie Française". Portats per ell entraren a França, i hi feren forat, Ibsen, Björnson, Hauptmann, Heijermans, Steindberg, Tourgéneff. Per "via Antoine" ens n'arribaren a Barcelona tres o quatre dels millors. I ara que hi som, no será de més remarcar que tots els neguits de renovació sentits per grups dispersos de casa nostra a les darreries del segle passat i a les primeries del present, no foren altra cosa que un estargit ple de bona voluntat dels esforços sobrehumans que Antoine feia a París. Ací, doncs, l'exemple del fundador del "Théâtre Libre" també tingué la seva repercusió. En molta menys escala, és clar; però potser per res més que per raó de proporcions.

* * *

Antoine, però, no fou solament l'home del Teatre Lliure i del que després batejà amb el seu nom, vencent molts escrúpols de consciència i de modèstia. Fou, encara millor, l'autèntic "home de teatre", si és que la fórmula ha tingut alguna vegada tot el seu sentit. Es a dir, era l'enamorat enfervorit, obcecat, fidel, de l'art dramàtic, del qual tenia el do i l'instint, fins al punt que mai no pogué resistir la temptació de muntar i fer conèixer una obra interessant, vingués d'on vingués. Encara que per a muntar-la hagués d'empenyorar la camisa. Per això, després de trenta anys de fer de còmic — de gran còmic —, de director i d'empresari, en deixar l'"Odéon", quan ja havia tombat la cinquantena, es trobà pobre, arruïnat, i hagué d'acceptar, per poder viure, el lloc de crític que li oferí un gran diari... Lloc des del qual, com abans des de la seva cadira de director, manté viu el seu fervor per l'art la mort del qual pronostica, com qui res, indiferent, l'any que ell en fa vuitanta...

* * *

Hem fet aquesta petita excursió a través de la biografia densa, saturada, d'André Antoine, per donar tot el seu valor a les declaracions que ha fet al redactor de "L'Ordre". Ell no és, no ha estat mai un amargat. En els seus llibres de "Souvenirs" hi ha, amb tota la seva transparència, la seva ánima. Estem certs, doncs, que tot allò que ha dit és l'expressió d'una convicció sentida sincerament. Diu, només, allò que li suggereix l'estat actual del teatre. I ho diu amb la senzillesa del que està segur de la infalibilitat de la seva profecia. Ho dóna tant per fet, que "ni s'entristeix ni s'emociona", com un home fort davant l'irreparable. Argumenta, només, en pro de la seva tesi favorable al cinema. I ho fa així, contestant al seu interlocutor: "—¿Parleu del "Cyrano"? Aquesta obra mestra és, en el seu gènere, com sabeu, un accident terciari del Romanticisme... No es fa dues vegades un "Cyrcno". Així i tot, cap obstacle invencible no s'oposaria al concurs del llenç." I segueix un repàs dels gèneres més diversos: "—Les comèdies lleugeres de De Fers i Caillavet? Els americans les han provades amb un èxit molt humiliant per al nostre amor propi i la nostra reputació de gent d'"esprit". La "feérie"? "Blanca Neu i els Set Nans" és un triomf. L'Epopeia? ¿No hem vist "La Kermesse heroica" i "Tres llancers bengalís"?

* * *

"—Encara us n'esperen d'altres — segueix presagiant Antoine, talment com si la fatalitat li produís un goig —. Molt aviat la ràdiotelevisió será comercialitzada i us donarà, a casa, les òperes i les operetes..." El periodista, astorat, pregunta: "—Voleu dir, mestre, que no restará ni un teatre?" "—Sí; junt amb dues o tres sales especialitzades, continuaran les subvencionades, amb la condició que hom no les converteixi en "frigidaires" dels grans clàssics. I ni una més. El Teatre no pot escapar a les lleis que regeixen l'Univers: certs òrgans indispensables (o que hom suposa que ho són) s'atrofien o moren..."

* * *

¿Quina transformació deu haver-se operat en l'esperit d'Antoine durant els darrers vint anys perquè pugui exhibir "sense pena ni emoció" aquest panorama catastròfic? ¿No serà, millor, la persistent constatació d'una minva constant de valors? I això a França!

* * *

Oferim, "fora de Concurs", aquest aterridor averany als amics de "La Rambla" que han obert una enquesta sobre el present i el futur del teatre català...

A. A.

MANUEL ABRIL, O UNA VIDA DIGNA

Un diari, el nostre diari de cada dia. Més o menys pàgines. I, entre la literatura dels comunicats oficials, de la crònica dels fets de la nostra guerra a la nació i a l'estranger — i entre les notes de les sancions justíssimes imposades als quatre brètols que s'aprofiten de la guerra per a robar de la manera més innoble —, en un recó de pàgina, aquesta nota: "A València ha mort l'escriptor Manuel Abril. Tenia cinquanta-dos anys." Res més.

I, no obstant, Manuel Abril mereixia molt més. Manuel Abril ha estat un dels escriptors castellans més dignes, més honestos, més pulcres, més purs, donant a aquests qualificatius, és clar, una interpretació i un sentit que no hi dóna la gent frívola. L'obra de Manuel Abril té una vertadera importància, sinó en quantitat en qualitat. Manuel Abril ha escrit un volum de versos, "Hacia la ley lejana", i ha estrenat tres obres de teatre: "La princesa que se chupaba el dedo", "Se desea un huésped", "El doctor Prometeo". A més a més ha escrit alguns volums, molt intelligents, molt aguts, de crítica d'art.

"Hacia la ley lejana" es una obra que fa pensar en el "Toi ed moi" de Pau Geraldy. De "Toi et moi" se n'han fet a França, més de cent setanta edicions. De "Hacia la ley lejana" no crec que se n'hagin fet dues i són molt pocs els que recorden amb profunda estima aquesta obra. No obstant, jo, sincerament, la crec superior a l'obra del poeta francès, sense menysprear, naturalment, la del poeta francès. En els versos del poeta espanyol, de l'autèntic i pur poeta que fou Manuel Abril, hi ha una veu més íntima, un accent més profund, una passió i una tendresa més entranyables. En el vers del poeta francès l'amor és un joc, una esgarrifança a flor de pell. En els versos del poeta espanyol l'amor és una passió, un batec càlid i entranyable.

El teatre de Manuel Abril són molts els que no el coneixen. No tingué èxit. No tingué, sobretot, un èxit de públic com després han tingut — sortosament — les obres de Frederic Garcia Lorca i Alexandre Casona. Veureu, això és natural. A França, autors dramátics de la categoria de Lennormand, Manuel Achard, Jean Sarment, Marcel Pagnol, obtenen grans èxits de públic. Però, on el nivell cultural és molt inferior i el gust està depravat per la cursileria i l'estupidesa, triomfen el teatre estúpid i cursi dels Muñoz Seca, Pérez Fernàndez, Fernàndez del Villar, Torrado y Navarro, i altra fauna d'idèntica categoria. I és que a la nostra burgesia infecta li convenia un teatre infecte.

Per això el teatre de Manuel Abril passava desapercebut per la majoria que s'embabiecava amb les cursileries de "La Papirusa" i amb la grolleria de "Usted es Ortiz". No podia plaure més que a una minoria molt limitada perquè era un teatre ambiciós, gens vulgar, fi — entenent per finor el contrari del que entén la gent frívola —, intelligent, sensible. "La princesa que se chupaba el dedo" — caricatura de teatre per a infants, però caricatura feta per un poeta —. "Se desea un huésped" — comèdia en la qual s'amalgamen la tendresa de més alta qualitat i l'humorisme més intelligent —, i "El doctor Prometeo" obra d'un dramatisme dens, noble, sense trucs ni efectismes tronats, pertanyen al teatre digne, al teatre d'Europa.

A més a més, Manuel Abril havia conreat l'humorisme, un humorisme singular — i poc comprès per tant —, que no feia pudor, com en els nostres humoristes de gran públic, de "cocido" de casa de dispeses, de tertúlia oficinesca. A Europa els humoristes es diuen Arnold Benner, Jesso Heltaï, Georges Courteline, Bernárd Shaw. Ací es diuen Muñoz Seca, Pérez Zúñiga, Pérez Fernández i altres Pérez que formen part de la ramada.

Per als que no saben calar a fons, per als que no poden més que deturar-se en les zones superficials, per als que tan sols són sensibles a l'esgarip melodramàtic o a la riallada grotesca — que no té res a veure amb Cervantes, Molière o Rabelais, encara que ells creguin el contrari —, l'obra de Manuel Abril és freda, cerebral, com ho és, per exemple, la de Josep M.ª López Picó, el gran poeta de Catalunya, el primer poeta de la Catalunya d'avui. Aquesta mena de gent confon la passió amb la baixc passió. I, naturalment, no és el mateix.

No, Manuel Abril no fou el que ací en diem un escriptor brillant. Fou tot el contrari del que ací en diem un escriptor brillant, car en lloc de fer plorar les Angelines i explicar-nos els conflictes minúsculs de les Llúzies i les Ramonetes, ens donava la gràcia de "La princesa que se chupaba el dedo", la tendresa irònica de "Se desea un huésped", la inquietud d'"El doctor Prometeo".

Manuel Abril, físicament, era un home alt, corpulent. Tenia un front ample, obert; uns cabells rossencs; una mirada, rera els vidres de les ulleres intelligent i aguda. Com tots els homes molt sensibles, donava la impresió d'una gran timidesa. No parlava gaire. Sabia escoltar i callar. Per això mai no fou home de tertúlia, sinó de treball i d'estudi. En advenir la guerra no emigrà, com tants altres escriptors en l'obra i la vida dels quals tot és farsa.

Ara, en un recó de pàgina de diari llegeixo. "A València ha mort l'escriptor Manuel Abril."

Es llastimós, és dolorós, que tota una vida de treball, de dignitat i d'intelligència, no mereixin més que una trista i freda gasetilla.

Lluís CAPDEVILA

En campanya.

CARNET DEL TEATRE

TEATRE POLITIC... — El centenari de l'estrena d'"El rei Micomicó", com el de la mort de Robreño, que també s'escau aquest any — el mes de novembre — han d'ésser utilitzats no ja com a manifestacions teatrals, ans com a manifestacions polítiques. Un i altre s'hi presten extraordinàriament. I som a l'hora d'aprofitar totes les ocasions per a fer política de guerra i de vulgarització de la causa que defensem; se sobreentén. Perquè els hem cregut orientats amb aquest criteri, hem acceptat, sense lamentar-nos-en, alguns dels homenatges d'aquests dies.

El teatre de passatemps, amb mires a divertir amb jocs d'amor de saltataulells i modistetes als abonats de la Tertúlia Catalanista, no és d'aquesta hora.

I els abonats a la Tertúlia Catalanista passen l'angúnia dels bombardeigs i la de l'absència dels fills que tenen a les trinxeres, i més d'un porta una franja de dol a la solapa de l'americana. Qui giri els ulls a la realitat d'aquest panorama, és que tant se li'n dóna de la guerra com de Catalunya i de la República.

■

...I DE GUERRA. — "El rei Micomicó", que és d'una relativa facilitat de muntatge, podria donar la volta a Catalunya, com un suggestiu procediment de propaganda republicana. Unes quartilles llegides abans de començar les representacions, exalçant la figura d'Abdó Terrades i explicant el sentit de l'obra, escrites per un literat prestigiós, com per exemple, Pous i Pagès, empordanès com Terrades i coneixedor a fons, segurament, de la personalitat del lluitador figuerenc, donarien una eficiència màxima a la commemoració d'aquest centenari que gosem suggerir al Conseller de Cultura de la Generalitat, d'immediata ascendència empordanesa, i al Comissari de Propaganda, també empordanès... I amb una mica més de voluntat, la companyia que fes per les comarques la divertida farsa de Terrades, podria apropar-se a les trinxeres, per a esbargiment dels combatents, missió principalissima que nosaltres assignaríem a un autèntic teatre de guerra, si fóssim algú per a fer-ho.

CINEMA

ELS MARINS DEL BALTIC

Es un film magnífic. Es un film d'aquesta enorme epopeia cinematogràfica de la revolució russa, que comença amb l'inoblidable «Cuirassat Potemquin». Un film, doncs, del millor gènere que ha produït el cinema soviètic. I no és pas que volem confinar el cinema soviètic a aquest gènere. Obres com «La joventut de Màxim», com «El carnet del Partit» mostren que, en altres gèneres, pot produir també obres fortes i belles. Però resulta evident també que en el que ha reeixit millor el geni rus al cinema, ha estat en l'epopeia. I no solament per l'art de moure grans masses, tradició que a la U. R. S. S. provenia ja del teatre i que ningú, ni al cinema ni al teatre, ha superat ni és probable que superi, sinó també perquè ningú, en cap país, ha sabut tractar, fotogràficament, amb tanta bellesa, l'aire lliure, els espais illimitats, la immensitat de la natura. Ni ningú ha sabut harmonitzar amb una aparença tal de naturalitat, o millor dit, amb tanta veritat i tanta força, el paisatge, l'escenari amb el drama collectiu que hi és desenrotllat. L'home i els elements: la mar, el cel, la terra, els arbres, el sol o les tempestes, semblen fossos per uns mateixos anhels, en un mateix dolor, en una mateixa joia. I això a ple aire, a plena llum. Es a dir, a l'extrem oposat de l'expressionisme alemany, en el qual el cartró dels escenaris es delata ell mateix. «Els marins del Bàltic», film meravellós a estones, en les escenes a l'aire lliure, de mar o de terra; seguit d'imatges d'una imponent poesia plàstica, és una prova del que diem.

La plàstica domina en el film de dalt a baix. Els diàlegs són brevíssims. Si la sonorització ha contribuït a infondre grandesa, amplitud, profunditat al cinema soviètic; si fins ha contribuït a harmonitzar-ne els elements i a fer ressaltar la unió profunda del cinema amb la música, la paraula a penes, artísticament, no li ha fet guanyar res. I, tanmateix, confessem que és un encert aquelles reflexions d'un pare davant de l'infant, amb que gairebé s'inaugura el film. «¿Què seràs? Metge? Enginyer?... Potser marí?... Segurament un gran almirall de la nostra flota!» «Tot això són rondalles», replica la mare, una dona del poble. I el pare: «Per aquestes rondalles, han rodolat moltes testes. Per aquestes rondalles molts d'homes han estat condemnats a morir de fam i de fred a la Sibèria...» Heus ací el que dóna la raó a la lluita que veiem desenrotllar-se després; sentit de les escenes heroiques...

Tot el film és molt tens, però molt més que pel seu conjunt, ho és, sobretot, per uns quants episodis. La batalla marítima és una festa, en imatges, pels seus ulls. Té una sobrietat i una imponent grandesa. L'assalt del fort, és d'un dramatisme trepidant, innenarrable. L'esfondrament del vaixell, evacuada la tripulació, i en el qual ja no resten gairebé sinó el Comissari i el Comandant, és, en la seva sobrietat, una de les imatges més patètiques que ha produït el cinema universal.

Podria ésser retret que tot el tema no marxa sense una certa ingenuïtat infantívola, ingenuïtat que prové, sobretot, de considerar que els bolxevics sempre són heroics i grans i els adversaris sempre covards i traïdors i, cosa pitjor, de vegades, ridicols. La ingenuïtat, però, és en totes les epopeies. Per alguna cosa l'epopeia és pròpia dels començaments d'una nova civilització, d'una nova cultura, de la mateixa manera que la comèdia és més aviat pròpia de les societats fatigades. Per això el cinema soviètic, gran en els moments èpics, esdevé en els moments còmics — i en «Els Marins del Bàltic» no n'hi manquen per fer-hi contrast —, una mica matusser. Més que de comicitat, però, caldria parlar d'humor i de mofa popular, per subratllar la covardia de l'adversari.

Sobre això podríem dir encara que en «Els marins del Bàltic» la força de l'adversari hi és sub-estimada, oblidant potser que l'home és més gran quan lluita amb déus i els venç, que quan lluita amb nans, encara que sigui amb nans diabòlics. Però ens sembla que, en realitat no hi ha tal oblit. La força de l'adversari hi és tinguda present: és amb insistència que els protagonistes del film s'enorgulleixen d'haver vençut l'esquadra «més potent del món»; una esquadra — els mots són d'ells — «que no havia estat encara mai vençuda». El que esdevé és que el film no vol ésser altra cosa que una apologia del propi valor, de la pròpia força. Fins diríem que el film és, simplement, inspirat per aquesta consigna: els bolxevics, amb disciplina, no poden mai ésser vençuts. D'«El cuirassat Potemquin», que era un crit de revolta contra la força dels opressors, representada en imatges ombrívoles, passem, doncs, a l'altre extrem: a l'afirmació que res no resisteix el poder i la força del poble soviètic.

I també podríem afegir que amb aquest film es tanca i s'acompleix un altre cicle: el de la literatura tèrbola i ombrívola de la guerra, de la guerra vista només que al través dels polls i del llot de la trinxera. De la literatura pacifista dels Barbuse i dels Remarque i de tots els films — que ara, sobtadament, se'ns faran odiosos — francesos i germànics que en deriven. Amb «Els marins del Bàltic» — fet iniciat ja en les anteriors produccions soviètiques — tornem a la visió netament romàntica de la guerra.

Seria convenient, doncs, que els nostres artistes i fins alguns dels nostres literats, massa subjugats i estemordits ells mateixos per llurs visions horribles de la guerra, meditessin una mica en la lliçó ètica i estètica que el film ens ofereix. En «Els marins del Bàltic» hi ha combats terribles. Però el llot, els polls, la sang, no hi apareixen per enlloc. No hi ha cap visió que us faci girar el cap. Quan més terrible és, més us encoratja. Cauen els combatents, però si són dels bons, és a dir, dels bolxevics, cauen sempre bellament. Si són dels adversaris, amb una impietosa comicitat que afegeix a la covardia, el ridícul.

Domènec GUANSE

(c) Ministerio de Cultura 2006

FRANCESC PUJOLS, ANECDOTIC

L'ESCRIPTOR MENYS LLEGIT DE CATALUNYA

Quan En Josep Pla va publicar el "Manual d'Hiparxiologia", de Francesc Pujols, la casa editora, que era la Llibreria Catalònia, el va fer sortir amb una faixa que deia: "L'escriptor més llegit de Catalunya, parlant de l'escriptor menys llegit."

En efecte, tothom parlava del nostre filòsof com del menys llegit. En un reportatge sobre la festa del llibre hom hi feia constar, segons les estadístiques dels venedors, que els llibres que menys es venien eren els del pensador català.

—Us deuen amoïnar molt — deia un amic de Francesc Pujols, parlant-li d'aquesta qüestió.

—Al contrari — li va respondre —. ¿No veieu que l'ésser menys llegit a Catalunya és el que contribueix més a la meva fama.

■

OPINIONS

Francesc Riera, el capitost dels rabassaires de Catalunya, i Francesc Pujols, tenen una amistat de molts anys. Quan el cap dels rabassaires vivia a Martorell no passava dia que no es veiessin. Amics íntims, tenien tots dos amistat amb una personalitat de la vila, que tenia el costum de dir mal dels amics.

Quan En Riera li parlava d'En Pujols, aquest li deia mal del filòsof. —¿D'aquell ximple fas cas?

Quan En Pujols li parlava d'En Riera, feia el mateix, li deia que era un ximple.

Un dia el famós rabassaire, parlant amb el filòsof, li va dir: —Home, saps que aquell sempre em diu que ets un ximple i sé que et fa la gara-gara?

—Home, doncs mira — li va dir En Pujols —, quan em parla de tu, només em fa que elogis.

■

UN DE TANTS

Ja hem dit aquí mateix que Francesc Pujols, abans d'esdevenir el filòsof de la Torre de les Hores, havia fet intensament la vida mundana, com també vàrem fer constar queu na de les seves especialitats era la de passar moltes hores als escenaris, sobretot als "camerinos" de les artistes.

Una de les seves amistats, era una actriu tan cèlebre pel seu art eminent, com per haver tingut molts amants.

Temptat per la bellesa i la simpatia que el nostre filòsof tenia per la artista, es dedicava a fer-li la cort, amb tota la cortesia del qui vol assegurar el tret. La conversa que tenien no donava lloc a dubtes...

—¿Així, doncs — li va dir l'actriu —, vostè voldria ésser el meu amant?

—Perdoni — li va respondre el filòsof —, no tinc tantes pretensions. Jo només aspiro a ésser... un dels seus amants.

■

ORIGINALITAT

Tots sabem la fama d'humorista i d'original que té el filòsof de la Torre de les Hores. Nosaltres sabem, perquè ell ens ho ha dit manta vegada, que són dues fames que no sols li agraden sinó que les cultiva.

El que hi ha, segons ens deia Francesc Pujols, és que molts confonen l'originalitat, que vol dir trobar els orígens de les coses, amb l'excentricitat, que pot ésser originalitat fora de la realitat.

El concepte que el nostre filòsof és un excèntric és molt corrent, sobretot entre els qui no segueixen els seus estudis.

—Vostè, Pujols — li deia un dia un dels qui tenen aquesta opinió —, en el fons és un original.

—Miri si sóc original — li va respondre el filòsof —, que he descobert la veritat.

■

LA FALTA DE ROBA

Parlaven amb el filòsof de la Torre de les Hores del conflicte que pot ésser les dificultats de trobar roba per a vestir. Deixant de banda l'encariment dels draps indumentaris, pot venir un moment que no tinguis vestit.

Francesc Pujols, resignat a fer-ho tot per la guerra, però encara veient-se amb recursos, va dir:

—Per ara no m'espanto. Quan acabi els vestits que tinc, àdhuc el de conferenciant, que és el millor, em posaré el jaqué, després em posaré la levita, després l'smoking i després el frac i resultarà que com menys roba hi hagi més mudat aniré.

■

EL PREU DELS ARTICLES

Deia una vegada En Josep Maria Planas, gran admirador del nostre filòsof Francesc Pujols, parlant amb el que ell tant estimava dels articles que en aquella època publicava a "Las Noticias", que eren llegits i celebrats:

—Si fóssiu a França, de cada article d'aquests us en donarien dues mil pessetes.

No ho dubto — li va respondre el nostre amic —, però és que si fos francès ja no se m'acudirien.

■

HONRA I DESHONRA

Parlant En Francesc Pujols en una tertúlia de senyores, algunes van sortir a parlar d'una dama absent en aquells moments de la reunió. El nostre filòsof, amant de la veritat i amant de les dames, en va iniciar un elogi. No cal dir que, aprofitant l'absència, totes es van pronunciar contra l'admirador, que basava els seus arguments en realitats. Veient que no les convencia, el filòsof de la Torre de les Hores va treure el Sant Cristo gros i els va dir:

—Vostès diran el que voldran, però jo només els diré que m'agradaria tenir l'honor de deshonrar-la.

■

ELS FILLS

Amb motiu de l'aglomeració actual en els viatges, el filòsof de la Torre de les Hores viatja molt sovint obsequiat pels seus companys de Martorell que tenen mitjans de locomoció.

En Jaume Cortadella, president del Sindicat comarcal de Martorell, té la gentilesa de convidar-lo sovint.

No fa molts dies en ésser a Roses del Llobregat, en Jaume Cortadella havia d'acompanyar a Barcelona una de les noies més formoses d'aquella població. Molt atent, va fer les presentacions de la viatjera i de Francesc Pujols.

El nostre filòsof, molt content d'haver fet aquella agradable coneixença, després de fer els elogis consegüents de la que era plena de joventut i formosura — com a vidu que és — li va oferir el casament.

—Pensi, però — va advertir en Jaume Cortadella —, que ja té un fill que és més alt que ell.

—No li faci por el fill que tinc — va respondre el filòsof —; els que li han de fer por són els que tindrem si ens casem.

■

EL "PARSIFAL" I LA "MARUXA"

Es sabut que el mestre Vives, encara que no practicava, com ell reconexia, la religió catòlica, n'era un creient fanàtic i no sols creient, sinó proselitista. Units per una amistat de molts anys amb En Francesc Pujols—, no cal dir que no s'havien avingut mai en aquesta qüestió. El mestre Vives és un home de molt talent — deia el nostre filòsof —, al qual s'ha de perdonar el fanatisme i la música.

Poc temps abans de la mort del mestre, els dos amics van arribar a disputar en una discussió violentíssima, en la qual el filòsof va perdre la serenitat, com ell mateix ho reconeixia després parlant-ne amb uns amics.

—I és que a mi — els deia —, el catolicisme amb música del "Parsifal" ja m'agrada. El que no m'agrada és amb música de la "Maruxa".

■

FORNS CREMATORIS

Quan En Martí Ibáñez era Conseller de Sanitat, hi hagué el projecte de crear un servei general a Catalunya de forns crematoris per a la incineració obligatòria dels cadàvers. El projecte va ésser pres amb gran entusiasme. Hom va organitzar els preparatius i hom va parlar d'una sessió solemne en la qual, ultra les autoritats, parlarien un metge, un advocat, un arquitecte i finalment Francesc Pujols presentaria la idea des del punt de vista científico-religiós.

Quan el doctor Valero, secretari de la Conselleria, va demanar-li si hi volia prendre part, el nostre filòsof, molt content, li va dir que li semblava oportuníssim.

—Ja sabeu — va dir-li —, que segons els meus estudis, la matèria separa l'esperit d'ella mateixa per portar-lo d'aquesta vida a l'altra, fent-lo passar de la terra al cel. Doncs, bé, jo sóc un entusiasta dels forns crematoris, perquè faciliten aquesta separació, ja que, segons la fisiologia, el moment de la mort costa molt de precisar. Amb els forns crematoris, seria qüestió de moments. Et trobaries al cel que no te n'adonaries.

■

LA CENSURA ECLESIASTICA

Una de les dificultats que més obstaculitzaven la tasca alliberadora de la religió de les mans de la superstició, a la qual s'ha consagrat entre nosaltres Francesc Pujols, era la quel i posaven totes les publicacions on ell escribia, encara que fossin liberals i lliurepensadores. Tocant la qüestió religiosa tot eren dificultats. El que el filòsof de la Torre de les Hores creia que hom havia de dir per donar llum sobre les idees més altes de la humanitat, que són les religioses, rarament podia ésser dit si era massa enlairat.

—Ara que hi ha censura militar — deia un dia un lector d'En Pujols a l'autor —, segons què no ho deveu poder dir.

—La censura militar — li va respondre el filòsof—no m'ha amoïnat mai. A mi el que em preocupa és l'eclesiàstica. La censura militar és a la Capitania general, i la censura governativa al Govern civil. Però la censura eclesiàstica, que hauria d'ésser a cal bisbe, resulta que és a les mateixes redaccions.

■

LA CALIQUENYA

Darrerament el nostre col·laborador, el filòsof de la Torre de les Hores, va donar una conferència a Tarragona. Al final de l'acte, el conegut escriptor humorista d'aquella ciutat, el company Brú, federal, es va acostar a Francesc Pujols i li va dir:

—Us felicito. No us he entès de res, però m'heu agradat molt. Teniu. I ofrenant-li una caliquenya amb aspecte de "toscano", li va demostrar d'una manera indubitable la seva admiració.

El nostre filòsof, en aquest temps d'escassetat de tabac, va agrair doblement el que en temps normal ja havia d'ésser agraït.

A l'endemà, en la soledat de la Torre de les Hores, després de dinar, va encendre cerimoniosament l'obsequi del generós tarragoní i fumant, fumant, es va marejar.

En Pujols, explicant-ho als seus amics, els deia:

—Si hagués tingut la serenitat de partir-la en dues, hauria gaudit dos dies. Sort que ara em queda el consol de pensar que només he patit un dia.

■

LA CALOR

El període calorós que passem ens fa creure que és el més fort que mai hi hagi hagut. Els erudits són amatents a desenganyar-nos. Segons les cròniques, l'any 995 els arbres cremaren encesos pels raigs ardents del sol; el 1699 l'aigua bullia a les garrafes i els gossos ballaven sobre la terra, que els cremava les potes; el 1793 les parets s'esquerdaven i els fruits es coïen a les branques... Potser sí que tot són anotacions de fantasistes de les respectives èpoques. Però, pel que pugui ésser, tingueu el bon gust d'esponjar-vos el front sense plànyer-vos. Pitjor estan a les trinxeres — com diuen els qui es recorden dels qui hi són.

■

DIFERENCIES

Una dama molt amiga del filòsof de la Torre de les Hores, sabent que Francesc Pujols no tenia gaires preocupacions respecte de les virtuts castes de les dones que tractava, li criticava aquesta indulgència, en nom de la vida recatada i honesta que ella feia.

—Per això no m'agrada ésser amiga de vostè, perquè fa cas de totes les dones, per llicencioses que siguin.

—Pensi, senyora, que aquestes senyores tenen l'avantatge que si tenen relacions íntimes amb un home, saben distingir. Vostès, les honrades, si un dia accepten una relació íntima, no saben establir diferències. Un hi fa tot el que sap i vostès es pensen que fa el que fa tothom.

■

HERBES

El filòsof de la Torre de les Hores no és un fumador inveterat, dels que fumen quan treballen. El nostre Francesc Pujols només fuma quan reposa. Però à les hores de descans troba a mancar, no sols el fum, sinó el gest del fumador.

Davant de les circumstàncies actuals, acostumat a molts sacrificis, va voler fer el de fumar herbes, per no enyorar el costum i el gest.

Sospitant que les herbes que li van dir que una herbolària venia els dies de mercat a Martorell, també es poguessin acabar, va voler ésser previsor i va decidir comprar-ne a l'engròs.

Sabent que la venedora tenia uns paquets de deu pessetes i decidit a usar el llenguatge i els tractes propis dels mercats, en anar-les a comprar va dir a l'herbolària:

—Escolti, ¿que no en fa tres un "duro"?

L'herbolària, mirant-se'l tota sorpresa, li va respondre:

—No ho he fet mai.

—Doncs, proviu-ho — li va respondre el filòsof.

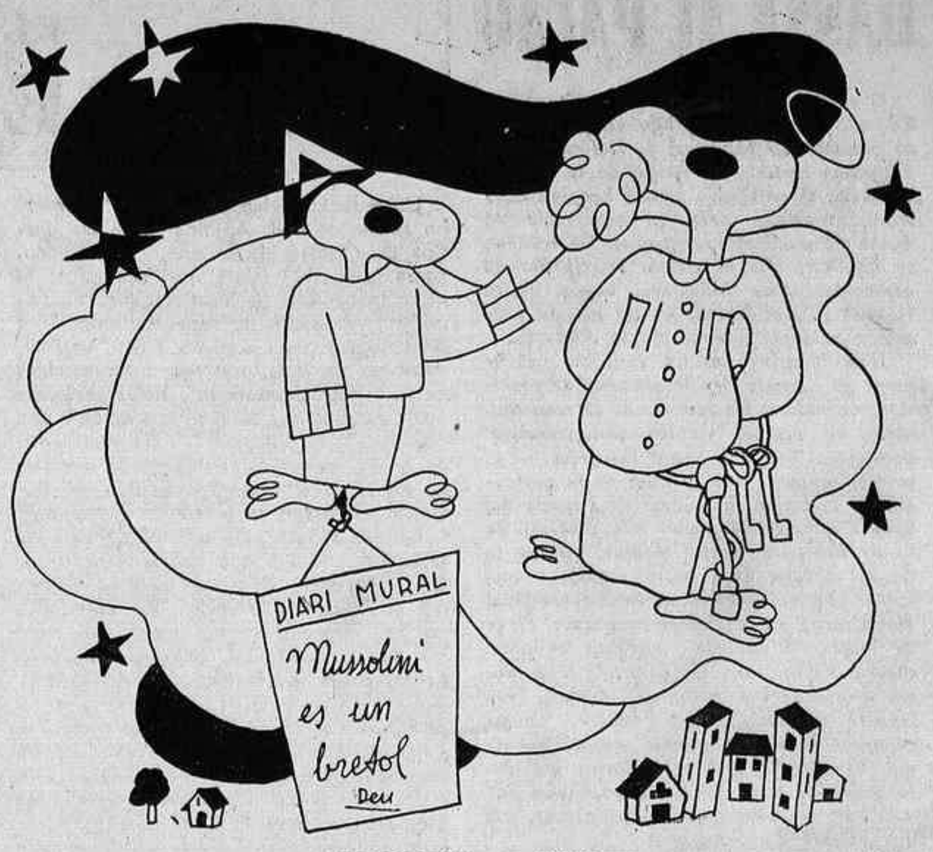

«TIREMO DIRITTI», per GUASP

—Haurem de fer a correcuita un nou Comitè de No Intervenció.

EL CONCILIADOR, per GUASP

—Li daré baraieta i li durarà força, car ja és morta i dissecada.

EL PASSEIG, per ALLOZA

—Els havíem dit que sortíem a estirar les cames...

QUAN NO LES POT HAVER...

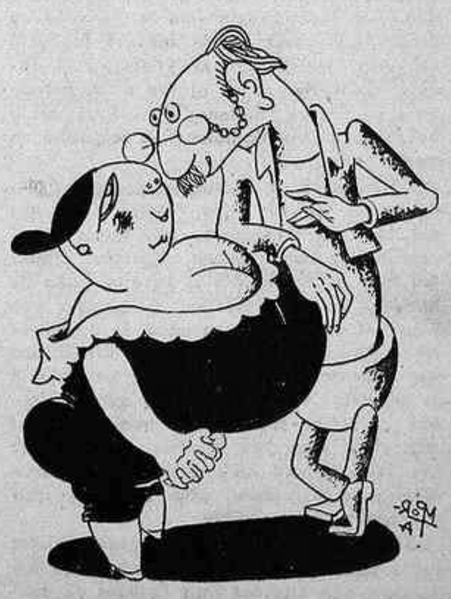

—Aquestes coses em posen la pell de gallina.
—A jutjar pel volum ha d'ésser d'hipopòtam.

(c) Ministerio de Cultura 2006